

Arbeidsnotater

S T A T I S T I S K S E N T R A L B Y R Å

OSLO: Postboks 8131 Dep, Oslo 1
Tlf. (02) *41 38 20

KONGSVINGER: Postboks 510, Stasjonssida, 2201 Kongsvinger
Tlf. (066) *14 988

IO 79/10

4. juli 1979

SOSIOØKONOMISK GRUPPERING

EN DISKUSJON AV RETNINGSLINJER OG EN OVERSIKT OVER ANDRES GRUPPERINGER

Av
Dag Album

INNHold

	Side
1. Definisjoner og formål	4
1.1. Innledning med definisjoner	4
1.2. Innholdet i notatet	6
2. En liten diskusjon om teori og formål	7
2.1. Flertydighet og tautologi	7
2.2. Trekk fra debatten om sosial ulikhet	8
2.2.1. Interessegruppeanalyser	8
2.2.2. Stratifikasjonsanalyser	9
2.2.3. Teoretisk syn og operasjonelle definisjoner ..	11
2.3. Noe mer om formålet	12
2.3.1. Kan vi finne den ene sanne årsaksvariabelen ?.	12
2.3.2. Mulige innvendinger mot interessegruppe-	13
analysene	13
2.3.3. En indikator må brukes med forsiktighet	15
2.4. Noen merknader til slutt	17
3. Noen spørsmål å ta stilling til	17
3.1. Hva slags enhet skal vi klassifisere?	18
3.1.1. Yrke og andre klassifiseringsvariabler	18
3.1.1.1. Kombinasjoner av variabler	19
3.1.1.2. Yrke, en aktuell "dominerende"	19
variabel	19
3.1.1.3. Alle har ikke yrke	20
3.1.1.4. Yrke forteller ikke nok	21
3.1.2. Skal en aggregert størrelse eller individer/ hushold være grunnleggende enhet i klassi- fiseringen?	22
3.2. Nordisk Yrkesklassifisering (NYK)	23
3.2.1. Om to og tre siffer	24
3.2.2. Om kvaliteten av yrkesopplysninger	25
3.2.3. Om kvaliteten av Nordisk Yrkesklassifisering i en sosioøkonomisk inndeling	27
3.3. Hvor går grensa for yrkesaktivitet?.....	29
3.4. De yrkespassive i en yrkesinndeling	31
3.4.1. Barn	31
3.4.2. Pensjonister	33
3.4.3. Kvinner	34
3.4.4. Undersøkelser om kvinners rang	34
3.4.5. Kvinnelige pensjonister	36
3.4.6. Rangordninger innen familien	37
3.4.7. Ulike virkninger av ulike klassifiserings- prinsipp	37
3.4.8. Ulike virkninger med ulike formål	38
3.4.9. Avsluttende kommentarer	38

Ikke for offentliggjøring. Dette notat er et arbeidsdokument og kan siteres eller refereres bare etter spesiell tillatelse i hvert enkelt tilfelle. Synspunkter og konklusjoner kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk Sentralbyrås oppfatning.

	Side
3.5. Individer eller hushold/familier	39
3.6. Subjektive og objektive mål	40
3.7. Virkelige sosiale grupper eller abstrakte kategorier ..	41
3.8. Nominal- eller ordinalskala	41
3.9. Antallet kategorier	42
4. Redegjørelse for noen sosioøkonomiske inndelinger	43
4.1. NSD's norske oversettelse av Treimans skala for yrkesprestisje	44
4.2. Kaare Svalastoga	47
4.3. Goldthorpe og Hope	47
4.4. Socialforskningsinstituttet i København	48
4.5. Det britiske statistiske sentralbyrå - Office of population censues and surveys (OPCS)	50
4.6. Frankrikes offisielle statistikk	52
4.7. Yrkesklassifisering i statistikk fra USA	54
4.8. Statistiska Centralbyråns "gamle" sosialgruppering Den svenske valgundersøkelsen og den svenske levekårsundersøkelsen (Levnadsnivåundersøkningen ved SOFI)	54
4.9. Ny gruppering fra det svenske Statistiska Centralbyrå (SCB)	55
4.10. Finlands statistiske sentralbyrå	60
4.11. Robert Eriksons OECD-forslag	62
4.12. Henry Valen - Det norske valgforskningsprogrammet	63
4.13. Den tyske valgundersøkelsen	64
4.14. Sigurd Allerns klasseinndeling	65
4.15. Boforholdsundersøkelsen 1973 - NBI/NIBR	68
4.16. NAVFs Utredningsinstitutt	70
4.17. Blau og Duncan	70
4.18. Foreløpig forslag til sosio-økonomisk gruppering fra "Framework for the Integration of Social and Demographic Statistics (FSDS)	71
4.19. Memorandum fra det ungarske statistiske sentralbyrå ...	72
4.20. Kari Skrede (INAS)	73
4.21. Johan Galtung	74
4.22. Otis D. Duncan	75
4.23. Vannemans klyngeanalyse	76

	Side
5. Foreløpig sammenfatning av inndelingene	78
5.1. Antydning til en typologi	78
5.2. Brukte prinsipp for inndeling	79
6. Om arbeidet videre	81
6.1. Utprøving av ulike inndelinger	81
6.2. En antakelse om hvor det bærer	83
6.3. Sluttkommentar	84
Henvisninger til litteratur.....	85

1. DEFINISJONER OG FORMÅL

1.1. Innledning med definisjoner

Statistisk Sentralbyrå har satt seg som oppgave å lage en "Standard for sosioøkonomisk gruppering". Formålet er å nå fram til en kategorisering av befolkningen som kan brukes i Byråets publikasjoner, i første omgang i Folketellingen 1980.

En viktig hensikt er at en ens inndeling skal gjøre forskjellig offentlig statistikk sammenliknbar. Men en slik inndeling vil også, om den blir god nok, bli brukt av samfunnsforskere utenom Byrådet, fordi det er viktig for dem å sette egne data i sammenheng med Byråets, og fordi det er fordelaktig å unngå å bruke tid på å lage sin egen.

Før vi går videre, kan det være passende å antyde hva vi mener en sosioøkonomisk inndeling er. Slik vi ser det, skal en slik inndeling gjenspeile grunnleggende likheter og ulikheter i befolkningen, når det gjelder interesser og fordelingen av goder og byrder. Den skal uttrykke det sosiologene kaller sosiale lag eller klasser:

Aubert (1975:145) sier i sin behandling av sosiale klasser og lag at det "handler om ulikhet mellom mennesker, om det som skiller, splitter og skaper strid i samfunnet langs en vertikal dimensjon". Allardt og Littunen (1962:89) mener lagdeling kommer av "ulikhet når det gjelder muligheten til å få og nå det sjeldne og ettertraktelsesverdige". De legger vekt på skjev fordeling av knappe goder.

Oppgaven vår er ikke entydig gitt med dette. Det er langt fra enighet mellom samfunnsforskere om hva lag og klasser er. Mange samfunnsforskere har skrevet mange sider om og brukt lang tid på å finne den gode klassifisering. Den er ikke funnet ennå.

Jeg takker Lars-Gunnar Andersson, Robert Erikson, Even Flaatten, Olaf Foss, Liv Hansen, Knud Knudsen, Turid Noack, Natalie Rogoff Ramsøy, Stein Ringen, Terje Schult, Per Sevaldson, Torild Skard, Henry Valen og Per Aamodt for hjelp til arbeidet.

Vi kan heller ikke vente å finne en sosioøkonomisk variabel som vil være tilfredsstillende for alle brukere uansett teoretisk syn og uansett hvilket formål den skal brukes til. Både oppfatningen om hvilke dimensjoner som representerer den grunnleggende lag- eller klassesdelingen best og oppfatningen om hvor på dimensjonene de sentrale skillelinjene går er antakelig avhengig av samfunnsmodell og formål.

Uenigheten gir seg ofte utslag i at en bestemt klasse- eller lagdelingsdefinisjon som passer til teorisyn og formål, blir valgt på bekostning av andre. Det vil sannsynligvis ikke være til å unngå for oss heller. Vi står overfor en prioritering. Valget blir vanskeligere for oss enn for andre, fordi denne inndelingen skal benyttes av ulike brukere og på mange områder. Det er umulig å gjøre alle fornøyd.

Om det er uenighet mellom samfunnsforskere om hva sosiale lag og klasser er, er alle enige om at sosial ulikhet er en grunnleggende egenskap ved samfunnet. De sosioøkonomiske variablene har uvanlig sterk forklaringskraft. For det første kan vi finne sammenhenger mellom slike variabler og svært mange andre samfunnsvitenskapelige fordelinger. For det andre er disse sammenhengene ofte mer tydelige enn det sammenhengene mellom sosiologiske variabler gjerne er. Det er også et viktig poeng at lagdeling synes å være et dominerende trekk ved alle samfunn.

Derfor har brukere både innen- og utenfor Statistisk Sentralbyrå uttrykt stor interesse for tiltaket. En slik inndeling har vært etterspurt i lang tid. Samfunnsforskere vi har vært i kontakt med, har hjulpet oss med å finne fram stoff til arbeidet og har sagt seg interessert i å kommentere det underveis.

Også blant de aktivt interesserte er det ulike og delvis motstridende syn på hvordan en slik inndeling skal utformes. I hovedsak

ser vi den sterke interessen som en fordel for arbeidet. Vi vil etablere et rådgivende utvalg med representanter for ulike forskerinteresser. Også utover dette utvalget vil vi bestrebe oss på å ha aktiv kontakt med framtidige brukere.

1.2. Innholdet i notatet

Dette notatet er den første rapporten fra prosjektet. Det har forholdsvis beskjedne siktemål. De endelige avgjørelser om hvordan inndeling skal bli, ligger et stykke fram i tida. Men vi innser at vi kan ha "fattet vedtak" allerede, rett og slett ved å ha en del forestillinger om emnet som vi ikke selv ser og kan stille oss spørrende til. Vi ser gjerne at leserne gjør oss oppmerksom på slike.

Slik vi selv ser det, skal dette notatet i hovedsak tjene to hensikter. Vi vil for det første peke på noen viktige spørsmål å ta stilling til ved utformingen av en slik klassifisering. Kapittel 2 inneholder en liten teoretisk diskusjon om to typer inndelinger. I kapittel 3 reiser vi flere spørsmål. Noen er prinsipielle, andre er mer tekniske. De to kapitlene er ikke ment å skulle gi ferdige svar. Idealet er å stille viktige spørsmål klart og antyde følgene av alternative svar. Den andre hensikten er å redegjøre for en del norske og utenlandske inndelinger det går an å lære noe av. Inndelingene presenteres i kapittel 4. En foreløpig sammenfatning kommer i kapittel 5. Helt til slutt, i kapittel 6, antyder vi veien framover.

2. EN LITEN DISKUSJON OM TEORI OG FORMÅL

2.1. Flertydighet og tautologi

I samfunnsvitenskapelig forskning hører uttrykk for sosioøkonomisk status med blant de mest brukte variablene, på linje med alder og kjønn. Alder og kjønn er kjennetegn som er lette å operasjonalisere, selv om det kan være stor teoretisk uenighet om hva vi egentlig får tak i. Uttrykk for sosioøkonomisk tilhørighet er både vanskelig å måle og vanskelig å forklare det teoretiske innholdet i.

Teorier om sosial ulikhet, om samfunnets klasse- eller lagdeling finner vi i svært ulike samfunnsvitenskapelige skoler, og det kan være sterk uenighet om hvilke dimensjoner denne ulikheten mest fruktbart kan oppfattes gjennom.

Mange samfunnsforskere og andre som uttaler seg om samfunnet ser også ut til å bruke variabler som uttrykker sosial rang ganske ureflektert og upresist, og uten å prøve å forklare hva det er de måler.

Når dette så ofte får gå upåttalt, og når samfunnsforskningens ulike tankeretninger fortsetter å bruke lagdelingsvariabler til tross for de teoretiske og metodiske vanskelighetene som følger med, er det sannsynligvis fordi slike variabler "slår" så godt. Sosial ulikhet er en så framtrædende egenskap at den gir seg utslag på andre variabler nesten uansett utforming.

En annen side av mangfoldet i utforminger og tolkningsmuligheter er tautologiproblemet. De forskjellige sosio-økonomiske variablene henger sammen i et knippe. Korrelasjonene innbyrdes er store. Derfor blir det lett meningsløst å prøve å la den ene "forklare" den andre.

Følger vi det synspunkt mot det ekstreme, kommer vi til at det er uten betydning hva slags teori vi har og hva slags operasjonelle definisjoner vi velger, bare vi holder oss innen knippet. Måler vi utdanning, får vi makt og prestisje med på kjøpet.

Virkeligheten er ikke fullt så ekstrem. Vi får noe ulike fordelinger med ulike mål. Og det er i alle fall viktig å vite noe om hva det er vi måler. Derfor skal vi i det følgende se litt mer på tolkninger av hva det er sosio-økonomiske variabler kan måle og tenke over målsettinga vi har med vår inndeling.

2.2. Trekk fra debatten om sosial ulikhet

Det finnes en lang rekke variabler som karakteriserer sosial ulikhet. Tumin (1967) nevner disse i sin innføring i sosial lagdeling: Skjønnhet, mot, hellighet, renhet, alder, kjønn, familie, adelighet, makt, ferdighet, intelligens, styrke, lærdom og moralske kvaliteter. I tillegg kan vi nevne rikdom, makt, innflytelse, produksjonsøkonomisk rolle, forbruksøkonomisk rolle og livsstil.

Det vil være tungvint å diskutere alle etter tur. Ikke alle er aktuelle heller. Men lista viser at det finnes mange muligheter.

For å forenkle er det vanlig å tale om to hovedtradisjoner. De går tilbake til klassikerne Karl Marx og Max Weber, men er senere gitt mange utforminger. Seierstad (1971) kaller de to retningene for interessegruppe- og stratifikasjonsanalyse. Vi velger å følge hans språkbruk.

2.2.1. Interessegruppeanalyser

Tradisjonen etter Karl Marx legger vekt på menneskers klasse-tilhørighet, dvs. deres fellesskap på grunnlag av objektive økonomiske og politiske interesser. Klassene har motstridende interesser. De

må oppfattes relasjonelt, d.v.s. en klasse kan bare forstås i forhold til en motpart. Medlemmene i en interessegruppe har et problemfelleskap, men de trenger ikke nødvendigvis være så like med hensyn til alle lagdelingsvariabler. Det som er likt blant medlemmene i samme interessegruppe, er årsakene til de sosiale ulikhetene. De står likt med hensyn til livssjanser dvs. med måten og muligheten til å oppnå sentrale samfunnsmessige verdier. De har objektivt felles interesser i at samfunnet, som helhet eller enkelte institusjoner i samfunnet er organisert og virker på bestemte måter. Likedan vil de ha sammenfallende interesser når det gjelder på hvilken måte regelverk (f.eks. lover) blir utformet, og i at bestemte (politiske) tiltak settes i verk. Dette betyr ikke at de alltid har noe subjektivt interessefelleskap, eller at de danner noen gruppe i sosiologisk forstand. Fruktbarheten i interessegruppeanalysene ligger likevel i medlemmenes tendens til å utvikle lik atferd og like holdninger. Denne retningen innen lagdelingsforskningen har stått sterkere i europeisk enn i amerikansk samfunnsvitenskap.

2.2.2. Stratifikasjonsanalyser

Den retningen vi kaller stratifikasjonsanalyse, har sin opprinnelse i begrepet stand (status) hos Max Weber (1971). Stand er et av Webers tre lagdelingsbegrep. De andre er klasse og parti. Stendene er interessegrupper i Seierstads forstand, om vi bruker begrepet slik Weber gjør det. Men i den betydning begrepet status har fått etterhvert, er det ikke rimelig å regne folk med lik status som en interessegruppe.

Uttrykket status brukes nå gjerne i samme betydning som prestisje, altså graden av respekt og aktelse eller nedvurdering som er knyttet til et individ, en gruppe eller en stilling. (Heretter skal vi bruke ordet prestisje om det begrepet, fordi ordet status også har en annen

betydning. Når sosiologer bruker order "status", kan de vel så ofte mene noe i retning av posisjon, rolle eller egenskap uten at det innebærer noen rangering. En person kan f.eks. ha disse statusene: Kvinne, datter, gift, yrkesaktiv. (Se f.eks. Merton 1957).)

Seierstad peker på at forskere som arbeider med stratifikasjonsanalyse har et ahistorisk utgangspunkt. De er ute etter å sammenlikne fordelingen av goder og byrder på ett tidspunkt og sette den i sammenheng med andre fordelinger. Om folk i samme interessegruppe er likestilt med hensyn til livssjanser, årsakene til fordelingsulikhet, er folk i samme stratum (lag) like med hensyn til resultatene, selve fordelingsulikheten. De har samme livsstil, "kultur" og forbruksmønster, men ikke nødvendigvis noe opplevd fellesskap. Begrepene sosial anseelse, prestisje og generell ønskverdighet hører til de mest typiske i denne tradisjonen. Men også inndelinger basert på f.eks. autoritet og kompetanse hører hjemme her, om vi tror fordelingen av slike egenskaper mer er å betrakte som følger av andre forhold enn som de egentlige årsaker.

Som vi skal se senere, er det også godt mulig å argumentere for at inndelinger på grunnlag av fordelingsresultat kan være årsaksvariabler. Argumentasjonen bygger på at folks holdninger og dermed deres atferd bestemmes av normer. Det er normene som gjelder i våre referansegrupper som virker sterkest på oss. Det er tenkelig at "valget" av referansegrupper blir tatt på grunnlag av likhet i livsstil.

Ulike retninger innen marxismen har vært dominerende, men ikke enerådende teorier i den første tradisjonen. Funksjonalismen har hatt en tilsvarende plass i den andre.

Det er en viktig tanke i funksjonalismen at sosiale forhold har funksjoner for de sosiale systemene de er en del av. En funksjonalistisk

forklaring er å si at det sosiale forholdet eksisterer fordi det har den virkningen. Om vi bruker modellen på vårt tema, kan vi påstå at samfunnet har sosial lagdeling fordi den er nødvendig for at samfunnet skal bestå. Det mest kjente teoretiske bidraget om dette er artikkelen til Davis og Moore (1945). Den har blitt diskutert mye. I Norge har Dag Østerberg (1967) skrevet kritisk om den. Det finnes flere strømninger innen funksjonalismen og sosiologer kan være funksjonalister uten å støtte synet til Davis og Moore.

Mens Max Weber som nevnt mente at både interesse- og livsstilsperspektivet var viktig i samfunnsforskningen, har den akademiske sosiologi mye vært preget av den siste retningen. Særlig gjelder det amerikansk sosiologi som lenge var retningsgivende i Norge. Men i den grad kontinental sosiologi har øket sin innflytelse, og særlig i den grad marxismen har beveget seg fra arbeiderbevegelsens organisasjoner og over i den akademiske sosiologi, har også interessegruppeanalysene fått innpass.

2.2.3. Teoretisk syn og operasjonelle definisjoner

Det er ikke alltid lett å se sammenhengen mellom teoretisk grunnholdning og operasjonelle definisjoner i klassifiseringene. De endelige inndelingene kan bli ganske like. En grunn kan være at det uansett hovedbegrep ofte vil være nødvendig med hjelpe kategorier. F.eks. vil de marxistiske klassene bli mer og mer like de funksjonalistiske lag jo mer detaljert inndeling skal være.

Dessuten synes det som om innholdet i de enkelte gruppene kan bli ganske likt selv der de operasjonelle variablene (definisjonene) er ulike. De forskjellige sosio-økonomiske variablene vi har å velge mellom, er knyttet nært sammen, de synes i mange tilfelle å være ulike sider av samme sak.

Forskjellen mellom den marxistiske og den funksjonalistiske

retningen ligger kanskje ikke så mye i utformingen av klassifiseringene som i selve formålet med analysen (Aubert, 1975). Lagdelingsforskerne har vært opptatt av å sammenlikne fordelingen av goder og byrder og atferd og holdninger i befolkningen på et tidspunkt. Marxistene har brukt klassebegrepet for å studere interesseforhold og konflikter, og som et hjelpemiddel til å forstå hele samfunnets utvikling over tid. Det finnes unntak. Noen har brukt slike inndelinger til å forklare ulikheter i levekår. Sigurd Allerns (1974) avhandling handler om sammenhengen mellom kassetilhørighet og alvorlig sykkelighet.

2.3. Noe mer om formålet

I dette avsnittet skal vi gå litt lenger i å presisere og diskutere formålet enn vi gjorde i det første kapitlet. Vi skal drøfte om det er trolig at vi kan finne "selve lagdelinga" i det norske samfunnet eller om vi skal nøye oss med et mer begrenset formål, å finne indikatorer som er innenfor det sosio-økonomiske feltet.

2.3.1. Kan vi finne den ene sanne årsaksvariabelen?

Det er en nærliggende tolkning av Seierstad at det finnes noen klassifiseringer som presenterer lag- eller klassesdelinger i samfunnet slik de "virkelig" er". Vi kan tenke oss slike grupperinger i tilknytning til bestemte saksområder. De hevder sine interesser i kampen om fordeling av bestemte goder. Men vi kan gå videre og tenke oss at det kan finnes interessekonstellasjoner som er mer fundamentale, som så å si gjelder selve grunnlaget for fordeling av goder og byrder i det store og hele og på lang sikt.

Om dette var riktig og samfunnet hadde vært gjennomsiklig, ville folks atferd og holdninger nesten fullt og helt vært preget av deres tilhørighet i det ene eller det andre sosiale laget. Samfunnet er ikke gjennomsiklig. Så når folks atferd og holdninger ikke følger noe slikt tydelig mønster, vet vi ikke om det er fordi antakelsen ikke holder stikk, eller om den holder stikk og at folk i ulik grad er preget av hva vi kan kalle "falsk bevissthet" (eller om mønsteret er der og vi ikke klarer å se det). Om det var riktig, kunne vi bruke en inndeling etter interessegruppe som en objektiv årsaksvariabel i egentlig forstand.

Andre klassifiseringer fanger inn ulikheter som det er riktigere å se på som konsekvenser på et eller annet trinn i en konsekvensrekke. De kan også være årsak til andre forhold, men ikke den bakerste fundamentale årsak. Der er slike vi kaller stratuminndelinger.

Vi må velge om vi tror det går an og om vi skal ha ambisjoner om å finne en slik "virkelig og fundamental inndeling" eller i alle fall en inndeling basert på likheter og ulikheter langt tilbake i konsekvenskjeden. Det er også tenkelig at det kan finnes flere "virkelige inndelinger", f.eks. ulike inndelinger i forbindelse med ulike saksområder.

2.3.2. Mulige innvendinger mot interessegruppeanalysene

Seierstads typologi, slik vi har tolket den her, reiser i alle fall to spørsmål som hører til de grunnleggende i samfunnsvitenskapen. Det ene er om det faktisk er egne interesser som er den viktigste motivasjonen til folks handlinger. Det andre spørsmålet er om det finnes noen objektiv sosial verden og dermed lagdeling.

Hovedskillet hans går mellom inndelinger basert på interesser som er årsaker til ulikhet på den ene sida og inndelinger basert på faktisk fordelingsresultat på den andre. Vi har også brukt uttrykkene livssjanser og livsstil for å karakterisere de to typene. Dette skillet kan samsvare med et skille mellom interesser og verdier som grunnlag for sosiale handlinger. Der er mye diskutert i sosiologien om folks holdninger og atferd i hovedsak blir bestemt av deres sosiale og materielle interesser eller om de heller styres av normer og verdier som gjelder i de gruppene som er betydningsfulle for dem. Også her kan vi bruke marxismen og funksjonalismen som typiske, men ikke eneste eksempler. Særlig finner vi norm-og verdisosiologien i struktur-funksjonalismen. Menneskenes handlinger følger de normene som gjelder for rollene de er i. Verdier er overordnede normer.

Seierstad synes å forutsette det første, at interessene er overordnet verdiene og normene, eller snarere at verdiene og normene kommer etter og er et uttrykk for visse gruppers interesser. Derfor bør en inndeling bygge på likhet i interesser om den skal gripe årsaksforhold.

Den tilsvarende påstanden fra det andre synet vil være at den gode inndeling skal uttrykke likheter og skillelinjer i befolkningens verdsett. Det vil være det nærmeste vi kan komme en bakerste årsaksvariabel. Kanskje er det urettferdig å tvinge den tanken inn i Seierstads skjema. Men om vi gjør det, kan vi argumentere for at likheter i mengden av goder og byrder og i livsstil kan innebære mere av et verdifelleskap enn likhet i interesser som kanskje ikke en gang er bevisste.

Denne uenigheten kan i noen grad avgjøres empirisk ved å sammenlikne forklaringskraften til klassifiseringer bygd på det ene og det andre grunnlaget. Det er ikke utenkelig at den ene typen klassifisering er best egnet til å forklare noe og den andre til å forklare noe annet.

For ordens skyld minner vi om at vi ikke bare er interessert i holdninger og atferd, men også i muligheter for og faktisk besittelse av goder og byrder. Det poenget ble kanskje skjult i denne diskusjonen om handlingsteori.

En annen viktig diskusjon som Seierstads typologi berører, er om det i det hele tatt finnes en entydig virkelig og objektiv sosial verden - og lagdeling - eller om den alltid er bestemt av forskerens utgangspunkt (Skirbekk 1968 , Berger og Luckmann 1967). Om vi ikke tror den finnes, gir det ikke mye mening å lete etter den. Da må oppgaven bestå i å finne en inndeling som flest mulig kan enes om og i en klargjøring av utgangspunkt. Da må vi også godta at noen formål og noen teoretiske retninger blir tilgodesett mindre enn andre.

2.3.3. En indikator må brukes med forsiktighet

Vi står overfor to teoretiske muligheter. Den ene er at vi finner fram til en operasjonell inndeling av befolkningen som vi (og andre) mener uttrykker den inndeling som "virkelig finnes" i samfunnet. Den andre er at vi ikke finner noen slik fundamental inndeling. Det kunne være fordi vi mente at det i det hele tatt ikke fantes noen slik, eller at vi ikke klarte å komme fram til den, selv om vi trodde den fantes. Det ligger også nær å tenke seg at ulike forskere kan presentere ulike klassifiseringer som den ene riktige, og at vi som representanter for en "nøytral" organisasjon som et kompromiss må unngå dem alle.

Med tanke på alle de sosio-økonomiske klassifiseringene som er laget, synes det lite sannsynlig at vi skulle lykkes i å finne en som alle mente var den sanne gode. "Den virkelige lagdeling" må etter all sannsynlighet forbli en tankekonstruksjon som vi kan sammenlikne de virkelige inndelingene med. Poenget med den er særlig å få fram noen av

de begrensningene som vil hefte ved den eller de variablene vi kommer fram til.

En indikator på sosio-økonomisk tilhørighet kan ikke betraktes som noen årsaksvariabel i egentlig forstand. Formildende må vi legge til at de færreste sosiologiske variabler kan det. Sett at vi godtar tanken om at det finnes en bakerste årsaksvariabel. Om vår klassifisering er basert på fordelinger flere trinn nede i konsekvenskjeden, vil den sannsynligvis i de fleste tilfelle og i beste fall være en mellomliggende variabel. En eventuell sammenheng med en annen variabel kan også bero på at de begge og hver for seg er avhengig av den "egentlige" årsaksvariabelen. Om vi ikke godtar den tanken, vil inndelinga likevel ikke være mer enn en indikasjon på sosio-økonomisk plassering. Og vår tolkning av hva sosio-økonomisk tilhørighet er, vil bli vanskeligere. Inndelingen vil ha en uklar teoretisk betydning.

Etter hva vi vet om det innbyrdes forholdet mellom sosio-økonomiske variabler, kan vi gå ut fra at de henger sammen i et knippe, at de er gjensidig avhengig av hverandre. Vi går ut fra at vår klassifisering vil bygge på en eller flere av variablene i dette knippet. En rangvariabel som har sammenheng med en avhengig variabel, trenger ikke være den rette. La oss se på et eksempel. Vi kan anta at det er empirisk sammenheng mellom prestisje, inntekt og utdanning på den ene sida og røykevaner på den andre. Det virker rimelig å tro at det er opplysningsnivå uttrykt gjennom utdanning som har betydning. Om det er tilfelle, vil sammenhengen mellom røyking og de to andre variablene bare være en effekt av de tilhører samme knippe som utdanning. Det vil være feil å bruke dem som årsaksvariabler.

Om ikke vår inndeling avspeiler "den virkelige lagdeling", vil

den ofte komme i samme situasjon som det prestisje og inntekt gjør i vårt tenkte eksempel. Vi står overfor fare for misbruk. Vår inndeling kommer til å bli lettvtint å bruke. Vi advarer. Folk bør bruke andre lagdelingsmål om det er bedre teoretisk begrunnet. De bør tenke ordentlig over hvilke sider ved lagdeling som virker i hvert tilfelle og legge mye arbeid i å tolke hva eventuelle sammenhenger kan bety.

Om vi ikke har grunngitte oppfatninger om hva en empirisk sammenheng betyr, må vi betrakte inndelinga som et foreløpig hjelpemiddel som kan gi et tilnærmet bilde av "egentlige" årsaker og virkninger. Som det vil den selvsagt være verdifull.

2.4. Noen merknader til slutt

I arbeidet vårt med den sosio-økonomiske inndelinga har vi til hensikt å være pragmatiske. Vi vil legge mere vekt på å prøve ut ulike variabler enn på teoretiske diskusjoner. Når vi likevel har tatt med en diskusjon om teorier og om formål i dette notatet, er det først og fremst for å få fram to poeng vi mener er viktige. Det første er at sosioøkonomiske variabler er fruktbare. De har stor forklaringskraft på mange områder. Det andre poenget er at slike variabler er vanskelige å lage. Og selv om vi får til en inndeling som noen er tilfreds med, kan neppe alle bli det. Vi må velge mellom hensyn til ulike formål og til ulike teoretiske syn. Den inndelinga som blir resultatet til slutt, er ikke nødvendigvis alltid den rette.

3. NOEN SPØRSMÅL Å TA STILLING TIL.

I forrige kapittel redegjorde vi for ulike teoretiske syn vi kan gå ut fra, når vi skal konstruere en sosioøkonomisk inndeling. Det finnes også andre spørsmål å ta stilling til. Vi skal presentere noen av dem

i dette kapittelet. Enkelte av spørsmålene henger sammen med de teoretiske. Andre må finne sitt svar på grunnlag av andre argumenter. De fire første spørsmålene er diskutert ganske grundig. De øvrige er behandlet mer summarisk.

3.1. Hva slags enhet skal vi klassifisere?

De fleste sosioøkonomiske inndelinger vi er kjent med, klassifiserer yrker. Alle personer som har samme yrke, får samme verdi på den sosioøkonomiske variabelen. Men ikke alle inndelinger er slik. For det første kan vi klassifisere etter andre indikatorer, f.eks. utdanning eller inntekt. For det andre kan vi la individer eller hushold være den grunnleggende enheten i stedet for aggregerte størrelser som yrker, utdannings- eller inntektskategorier.

Bruk av sammensatte mål kan være nødvendig der en variabel alene ikke gir entydighet. Motsatt kan det også by på fordeler å ha med få variabler i konstruksjonen av inndelinga. En grunn er rent praktisk. Det kreves mer dataarbeid jo mer en slår sammen.

I den grad vår inndeling skal bli "allemannseie" bør vi ikke kreve en stor datainnsamling bare for å få fastsatt individenes sosioøkonomiske tilhørighet. En annen grunn er at flere variabler sannsynligvis øker den teoretiske uklarhet om hva som er målt. For det tredje må vi ta oss i akt så vi ikke tar med variabler i konstruksjonen som det senere skal bli vår oppgave å forklare fordelingen av.

3.1.1. Yrke og andre klassifiseringsvariabler

Som nevnt ovenfor, er yrke ofte klassifiseringsvariabel. De andre vanligste sosioøkonomiske variablene er utdanning og inntekt. Men også andre ressursmål brukes.

De tre variablene kan dessuten ordnes etter flere egenskaper. Yrkesvariabelen kan settes opp etter prestisje, autoritet eller kompetanse

for å nevne noen. Inntekt kan være netto eller brutto, egeninntekt eller andel av husholdsinntekt. Utdanning kan uttrykkes i antall år, nivå eller retning. Her skal vi se på ulike måter å kombinere grunnvariabler til en sosioøkonomisk variabel og særlig diskutere hvilken stilling yrke kan ha i en slik kombinasjon.

3.1.1.1. Kombinasjoner av variabler

Noen inndelinger bruker bare en variabel, andre kombinerer flere. Kombinasjonene kan gis form av indekser, samlende uttrykk for den sosioøkonomiske status der enkeltvariablenes bidrag ikke kan identifiseres lenger (Duncan 1961, Skrede 1971.) En annen mulighet er å la alle de verdiene som dannes når variablene kjøres mot hverandre bli verdier på en samlet variabel. Inndelinga fra Statistiska Centralbyråen (SCB) (4.9.) er slik. Alle kombinasjoner av normal utdanningstid og normal organisasjonstilhørighet for yrker blir kategorisert på yrkesvariabelen. En tredje mulighet er å la en variabel bestemme plasseringa av enhetene i store trekk og la de andre hjelpe til med finfordelinga. Boforholdsundersøkelsens (4.15.) framgangsmåte kan være et eksempel på dette. Yrkenes plass i produksjonsøkonomien bestemte deres fordeling på hovedklassene. Inntektens størrelse fordelte dem i ulike sjikt og lag.

3.1.1.2. Yrke, en aktuell "dominerende" variabel

Slik vi ser det, er det mye som taler for at yrke må være med i vår klassifisering, i alle fall som en av flere variabler. Yrke synes å være en variabel som bærer mye sosioøkonomisk informasjon i seg.

Om vi for anledningen følger Nock og Rossi (1978) og lar familiens prestisje være uttrykk for sosioøkonomisk status, kan vi slå fast at ekte-mannens yrke betyr klart mest. Deretter følger konas yrke, mannens utdanning og konas utdanning. Også andre amerikanske undersøkelser tyder på at yrke og utdanning betyr mest for prestisjen, med yrke som nummer en (Rossi et al., 1974).

Rent praktisk vil det også være fordelaktig å bruke yrke, fordi det er en opplysning som ofte samles inn. Yrke synes derfor å være en variabel som gir mye sosioøkonomisk informasjon i forhold til datamengden som må samles inn for å få brukt den.

Som det går fram ovenfor, er også utdanning en variabel som forteller mye om sosioøkonomisk stilling. Et godt mål på økonomi er også interessant, likeså andre mål på materielle og sosiale ressurser som kan gå inn i indekser. I det følgende gjør vi likevel den foreløpige forutsetning at yrke er fremste kandidat til stillingen som dominerende variabel og lar diskusjonen spinne rundt den. Vi kan tenke oss to særlig viktige innvendinger mot yrke som dominerende klassifikasjonsgrunnlag.

3.1.1.3. Alle har ikke yrke

En innvending er at ikke alle har yrke. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen er det om lag 1,8 millioner personer i Norge som har lønnet arbeid, om vi også regner med dem som arbeider ganske lite.

De som ikke er yrkesaktive, må enten falle utenfor systemet eller komme inn i det med lånt status (se 3.4., der vi diskuterer dette problemet nærmere). En inndeling som grunner seg på yrkesroller, kan derfor oppfattes som diskriminerende mot over halvparten av befolkningen, kanskje særlig mot hjemmeværende husmødre. De andre som faller utenfor, er pensjonister og institusjonsboende av ulike slag, arbeidsløse, skolebarn, studenter og vernepliktige. Etter dette resonnementet burde inndelingene heller bygge på noe som alle har, f.eks. utdanning.

Sett fra en annen side vil de som ikke er yrkesaktive lage støy i inndelingene og sannsynligvis gjøre mønstrene mindre klare.

Det går an å argumentere mot denne innvendingen. Et syn er at det ikke vil være inndelingene, men virkeligheten som er diskriminerende. Er det slik at yrkesdeltakelse er viktig for folks sosioøkonomiske posisjon, så bør det komme til uttrykk hvordan denne fordelingen fordeler seg i befolkningen. Dessuten kan det hende at den lånte statusen er den virkelige. Alternativene har også sine ulemper. F.eks. vil utdanning være svært aldersavhengig.

3.1.1.4. Yrke forteller ikke nok

En annen innvending mot å bruke yrke som dominerende variabel er at den alene ikke sier nok om sosioøkonomisk status. Det kan være to grunner til det.

Den ene er at data er for dårlig til at den ene variabelen alene kan gi rimelig sikkerhet for at enheten blir korrekt plassert. For oss er et slikt synspunkt aktuelt i forbindelse med tvilen på om yrkesopplysningene er solide nok og om kodeprinsippene gjør kategoriene homogene nok (se Album 1979 og 3.2.2. i dette notatet).

Den andre er mer teoretisk. Vi kan mene (som Nock og Rossi, 1978) at yrke ikke forklarer folks sosioøkonomiske plassering fullt ut. Svalastoga (1959) (4.2.) er inne på det når han blant alle sine yrkestitler tar med "greve som arbeider på kontor". I vårt land er adelsstilknytning lite aktuelt. Men ved siden av de nevnte egenskapene utdanning og inntekt kan vi tenke oss at kjønn, etnisitet og kanskje foreldres sosiale stilling kan bety noe.

Nock og Rossi (1978) fant at både etnisk bakgrunn og foreldres yrkesprestisje hadde selvstendig virkning på familiers prestisje. Vi kjenner ikke til undersøkelser som forteller hvordan de samme egenskapene virker på andre rangkjennetegn. Det er mye mulig at diskrimineringa av det samiske folket (Aubert 1975) og av innvandrete minoriteter vil lage "støy" i en yrkesskala. Selv vil vi tro at den direkte effekten av familiebakgrunn er mindre, men vi har ikke noe sikkert belegg for den antakelsen.

Vi har nevnt før at det kan være diskriminerende mot kvinner å bruke yrke som inndelingsgrunnlag fordi flere menn enn kvinner er yrkesaktive. Vi kan også spekulere på to andre negative sider.

Den ene er muligheten for at kvinner blir diskriminert i yrkeslivet slik at deres karrieresjanser, autoritet og prestisje blir mindre enn hva menn på samme yrkesnivå har, at deres kompetanse blir underkjent. Bare yrkesopplysningen vil da ikke fortelle hele sannheten om menns og kvinners rang.

Den andre er muligheten for at også de kvinner som er yrkesaktive, har en mindre entydig tilknytning til arbeidslivet enn menn har. For å bruke avvikssosiologiens språk (Becker 1963), kan vi si at yrket ofte vil være en yrkesaktivs fremste og dominerende kjennetegn (master trait), den egenskap som i første rekke gir andres bilde av personen og personens selvbilde. Men selvsagt kan også andre statuser være viktige.

Vanlige forventninger til kvinner er at de har et særlig ansvar for omsorgsarbeid osv. i hjemmet. Yrkesrollen er kanskje ikke i samme grad deres hovedrolle. Vi ser i alle fall at gifte kvinner ofte har dobbeltarbeid, oftere enn menn arbeider deltid og oftere enn menn går ut og inn av yrkeslivet.

Det kan hende at dette gjør yrke til en mindre sentral egenskap ved kvinner enn ved menn. Men det er ikke sikkert, og det må i alle fall avhenge av hvilken side ved yrket vi er interessert i.

3.1.2. Skal en aggregert størrelse eller individer/hushold være grunnleggende enhet i klassifiseringen?

De fleste sosio-økonomiske inndelinger vi er kjent med, klassifiserer yrker. Individene får skårer som innehavere av yrkesroller. Standarden for utdanningsgruppering er bygd opp tilsvarende. Det er utdanningsretning og nivå som er den grunnleggende enheten. Vi kan tenke oss det samme for andre sosioøkonomiske variabler. Men det er selvsagt mulig å la individer eller familier være enheten.

Skillet mellom de to framgangsmåtene illustreres av Kari Skrede (4.20.) og Johan Galtung (4.21.). Deres skalaer er begge ressursindekser. Skrede klassifiserer yrker etter deres gjennomsnittlige sosioøkonomiske ressurser. Alle individer med samme yrke får samme skåre. Galtung måler individenes ressurser hver for seg.

W. Lloyd Warner's undersøkelse fra Yankee City (Warner og Lunt, 1949) er et eksempel på plassering av individer og familier etter prestisjen de nyter i det samfunnet

de hører til. Svalastoga (1959) (4.2.) er et eksempel på prestisjerangering av yrker.

Eksemplene ovenfor antyder at det går an å lage yrkesinndelinger og personinndelinger med samme indikatorer. Dette går ikke med alle inndelingsprinsipp. Klassifiseringer der en egenskap som følger med yrkesrollen (f.eks. autoritet) er eneste kriterium på rang, vil i praksis bli yrkesmål. Om det kriteriet koples til et annet (f.eks. utdanning og/eller inntekt), vil det igjen kunne være begge deler.

Spørsmålet om vi skal velge individet eller verdiene på en variabel som enhet er altså bare aktuelt der vi har å gjøre med flere variabler. Det er også bundet til spørsmålet om hvordan vi i så fall kombinerer variablene. Lager vi indekser, står vi fritt. Om vi utnytter alle kategoriene de deltakende variablene har, må vi bruke individ som enhet. Har vi en hovedvariabel og andre hjelpevariabler gir det lite mening å se det som et individmål.

Den mest aktuelle klassifiseringsenhet for oss er yrke. Vi skal også i avsnittene som følger legge fram synspunkter for og imot bruken av yrke som klassifiseringsenhet.

3.2. Nordisk Yrkesklassifisering (NYK)

Det er vanlig at yrkesopplysningene i Statistisk Sentralbyrås undersøkelser blir kodet etter Nordisk Yrkesklassifisering (NYK). Om vi vil bruke en yrkesvariabel i vår inndeling, vil det være en stor fordel for oss om vi kan ta yrkesdataene fra NYK-kodene, med andre ord la vår variabel være en omkoding av NYK. Men NYK har også andre egenskaper enn den praktiske. På sidene som følger, ser vi på noen av dem.

3.2.1. Om to og tre siffer

Et problem vi må ta i betraktning når vi skal velge om vi vil og kan bruke yrke som hovedvariabel i undersøkelsen og som vi må løse om vi velger å gjøre det, er at få av undersøkelsene i SSB koder yrke med mer enn to siffer.

Folketellingene koder yrker med tre siffer. Noen intervjuundersøkelser har gjort det, men det er slike som er bestilt utenfra. Det gjelder Levekårs-, Yrkeshistorie- og Valgundersøkelsen. Ellers er det vanlig at Intervjuavdelingens undersøkelser kodes med to siffer. Det samme gjelder for Arbeidskraftundersøkelsene (AKU).

Slik forholdene er nå, vil vi altså ikke kunne bruke en sosioøkonomisk inndeling med yrkesopplysninger kodet med tre NYK-siffer i flertallet av de undersøkelser inndelinga ellers ville vært aktuell for. I første runde vil det bety at vi ikke kan prøve ut våre utkast til inndelinger på disse undersøkelsene. I neste runde innebærer det at de undersøkelsene ikke kan dra nytte av vår inndeling. Det gjør inndelinga mye mindre verdifull. To muligheter byr seg fram.

Den ene er at Intervjuavdelingen og andre går over til å kode NYK med tre siffer. Om det tas i bruk automatisk eller halvautomatisk koding som Folketellingskontoret nå lager for sin telling, bør ikke det innebære noen økt belastning.

Det som kan være usikkert, er om rådata er presise nok til å forsvare så detaljert koding. Det spørsmålet diskuterer vi under punkt 3.2.2. Her får det være nok å bemerke at Folketellingene tydeligvis mener opplysningene er gode nok. Det kan bety at de tøyser data utover det forsvarlige (eller får mange blanke), det kan også bety at Intervjuavdelinga ikke har grunn til frykt.

Den andre muligheten er å la inndelinga bygge på to siffer. Ettersom NYK med tre siffer er noe for heterogen i forhold til våre ønsker, er det selvsagt at to siffer vil være langt fra idealene. En overgang til to siffer NYK vil innebære at yrke ikke kan brukes som dominerende variabel. Den kan bli en av flere i en mer indekssliknende sammensetting. Det innebærer i sin tur at vi blir nødt til å ha med flere variabler i hver undersøkelse. En tredje mulighet er at NYK revideres slik at den blir tjenlig for sosioøkonomiske grupperinger.

3.2.2. Om kvaliteten av yrkesopplysninger

Før det tas noen endelig avgjørelse om hvor framtrødende plass yrke skal ha i klassifiseringen vår, må vi finne ut hvor troverdige yrkesopplysningene er i de undersøkelsene der det er på tale for oss å bruke dem.

En kontrollundersøkelse av Folketellinga 1970 (SSB 1976) kan gi noen svar. I kontrollundersøkelsen ble data samlet inn på en grundig måte slik at opplysningene fra den har bedre kvalitet enn tilsvarende data fra Folketellinga.

Opplysningene om andelen sysselsatte, næring, yrke og yrkesstatus i Folketellinga og i kontrollundersøkelsen avviker noe fra hverandre. Avvikene er hele tida størst for kvinner. F.eks. er andelen sysselsatte merkbart underestimert i Folketellinga. For mennene er nettoavviket 2 prosent og for kvinnene 14 prosent i anslagene over andelen som arbeidet 500 timer eller mere. Andelen kvinner i jordbruk-, skogbruk-, fiske- og servicearbeid er også for lav i Folketellinga. De har særlig vært feilplassert i kategorien for ikke yrkesaktive. Også tallene for yrkesstatus er ulike i de to undersøkelsene. Kontrollundersøkelsen forteller at 85 prosent av feilene går tilbake til feil på skjemaene. Resten er kodefeil. Antallet feil seinere i prosessen er ubetydelig.

Det vi har omtalt ovenfor, gir ikke den største oppmuntring til å bruke yrkesopplysninger alene som grunnlag for en sosioøkonomisk inndeling. Det er helt nødvendig å legge vekt på opplæring av kodere. Men det er tydelig at det er i formuleringa av spørsmål og i antallet spørsmål at det er mest å vinne og å tape.

I forbindelse med den kommende tellinga er det foretatt en prøvetelling og en intervjuundersøkelse i samme utvalg. Yrkesopplysningene er kodet fra begge og noen få tabeller er kjørt ut. Hos de 1 023¹ personene som er yrkesaktive i utvalget er sammenfallet i yrkeskoden 826 på første siffer, 772 på annet og 681 på tredje. Hver tredje person har altså ulike yrkeskoder i de to undersøkelsene. Det inneholder både avvik i rådata, avvik i kodepraksis og manglende opplysninger.

Noen timers "blading" i besvarte skjemaer fra prøveundersøkelsen til Folketellinga tyder på at tresiffer NYK ligger ganske nært det presjionsnivået data gir grunnlag for.

Enkelte yrker er for grovt angitt på skjemaet i forhold til kodene. Vår litt vilkårlige gjennomgåing fant disse særlig blant "sekretærer, kontorister" og blant noen industriyrker. "Verkstedarbeider" var f.eks. en tittel som rommet mye ulikt arbeid.

På den annen side er det f.eks. i kategorien "skipsførere" grunnlag i data for å skille mellom en fergemann og føreren av en supertanker.

Slik vi ser det nå, kan det ha noe for seg å undersøke forholdet mellom datakvalitet og tresiffer NYK noe grundigere enn vi har gjort. Det er kanskje mest naturlig at Intervjuavdelinga i Byrået gjør det, ettersom den i alle fall må ta stilling til om den kan ta til å kode med tre siffer.

Det er ikke utenkelig at vi kommer fram til at yrkesopplysningene må støttes av andre variabler, f.eks. utdanning, for å stå stødig nok.

3.2.3. Om kvaliteten av Nordisk Yrkesklassifisering i en sosioøkonomisk inndeling.

Som nevnt i avsnittet over, er det et spørsmål om opplysningene vi får inn på våre skjemaer er gode nok til å forsvare en såvidt detaljert koding som NYK er på tresiffernivå. Et annet spørsmål er om kodeprinsippene i NYK er i samsvar med de prinsippene vi vil bygge vår inndeling etter.

Nordisk Yrkesklassifisering er bygget opp etter litt uklare og skiftende prinsipper. Men det viktigste synes å være arbeidsinnhold og nødvendige ferdigheter. Hensynet til noen vertikal dimensjon, det vi er på jakt etter i inndelinga vi skal lage, har ikke telt med. Det gjelder uansett hva slag variabel vi kan tenke oss å bruke, utdanning, selvstendighet, autoritet, rikdom, prestisje eller plass i produksjonsprosessen. Derfor er f.eks. gårdbruker og småbruker, regnskapssjef og bokholder, redaktør og journalist,

formann og arbeider ført i samme yrkesgruppe. Det er heller ikke tatt hensyn til at samme stilling betyr ulikt i organisasjoner av forskjellig størrelse. F.eks. er trygdesjef det samme både i Oslo og i Trøna. Sannsynligvis er NYK et bedre redskap for arbeidsformidlere som skal "matche" arbeidssøkere og arbeidsplasser enn for lagdelingsforskere.

"Arbetsgruppen för socioekonomisk indelning" i Sverige har kryss-tabulert levnadsnivåundersøkningens personer på NYK og på sin egen inndeling. De finner at NYK skiller godt mellom arbeidere og funksjonærer. Derimot sprer hver av yrkesgruppene seg utover flere nivå. Trettifem av yrkesgruppene er heterogene i den forstand at flere enn 20 prosent av enhetene i dem faller utenfor to kategorier som ligger ved siden av hverandre.

For øyeblikket kan vi tenke oss tre muligheter til å hjelpe på dette. Den fjerde ville være å forlate NYK som grunnlag.

Den første er å innarbeide noen presiseringer i enkelte yrkesgrupper, legge inn et ekstra siffer for å karakterisere nivå. Folketellingskontoret opplyser at det for dem ikke vil være noe i veien for å gjøre det. Kodinga skal foregå halvautomatisk og arbeidsbelastningen vil øke lite. Vi vet ikke noe om det er mulig for andre kontorer å gjøre det samme. Før vi tar i bruk denne metoden, må vi klargjøre hvor mye den kan ødelegge sammenliknbarheten med data der den ikke er mulig å gjennomføre.

Den andre er å få inn tilleggsopplysninger. I Folketellinga vil det måtte bety svar på andre spørsmål, registerdata eller data fra andre tellinger. Et skille mellom gårdbruker og småbruker kan komme fra landbrukstellinga. Bedriftsregisteret kan gi opplysninger om foretaks størrelse. Folk kan spørres i intervju om de har til oppgave å lede andre.

Den tredje er mye lik den andre. Forskjellen er at vi karakteriserer hele yrkesgruppa en gang for alle ut fra opplysninger som er tilgjengelige en gang. Vi finner ut hva som er typisk for den og bruker det etterpå som en fast egenskap og tilfører ikke tilleggsopplysninger for hver undersøkelse.

Å forlate NYK fullstendig lar seg neppe gjøre om vi skal oppfylle våre forpliktelser overfor Folketellinga 1980. Det vil også føre til at vi står uten redskap til å analysere annet datamateriale som allerede er kodet med NYK. På den annen side, om det synes umulig å få til et tilfredsstillende sosioøkonomisk mål med NYK, må vi vurdere å kode yrke på en annen måte for vårt formål, revidere NYK eller la være å bruke den variabelen.

Foreløpig er det viktig å klargjøre hvor stort problem heterogeniteten i yrkesgruppene er og så eventuelt se nærmere på de tre (eller fire) løsningene.

3.3. Hvor går grensa for yrkesaktivitet?

Om vi for øyeblikket regner med at yrke skal være grunnenhet i klassifiseringen, må vi finne ut av hva som skal regnes som yrkesaktivitet for vårt formål.

Uansett hva slag side ved yrkeslivet vi vil gruppere etter, vil vi være interessert i å få med dem som har en noenlunde varig og stabil tilknytning til yrket og ikke dem som tilfeldigvis er innom for kortere tid. Tilsvarende vil vi ha med dem som har så lang arbeidstid pr. uke, mnd. eller år at de utsettes for yrkeslivets virkninger, men holde utenfor dem som arbeider så lite at de må sies å ha sine primære tilknytninger andre steder. De som holdes utenfor sysselsettingskategorien yrkesaktive, må klassifiseres etter andre kriterier.

Dessverre har vi sjelden datagrunnlag fra enkeltundersøkelser til å trekke grensa mellom de med langvarig og de med kortvarig opphold i en bestemt sosioøkonomisk status. Men spørsmålet er grunnleggende i samfunnsvitenskapen. I hvilken grad bestemmes atferd og holdninger av folks umiddelbare livssituasjon, og i hvilken grad avhenger de av tidligere sosialisering, altså av viktige situasjoner folk har vært i før? På sikt vil det være mulig å gi et empirisk bidrag til et svar på det spørsmålet ved hjelp av vår inndeling.

Selv om vi ikke alltid har data til å trekke grensa mellom de som er langvarige innehavere av en bestemt yrkesstatus og de som er tilfeldig innom, vil det være noen problemer vi kan støte på og som vi i alle fall bør ha en mening om. Det gjelder for det første grensa mellom de som har arbeidet, men synes å være midlertidig ute av yrkeslivet. Vi tenker på slike som sykmeldte, attføringsklienter og arbeidsløse. Kan de regnes som yrkesaktive eller ikke? Og om de kan regnes som det, hvor lenge kan de forbli det?

Sykmelding er begrenset til ett år. Deretter går du over på attføringshjelp. Attføringshjelp kan du ha lenge og på ulikt grunnlag, som forlenget sykmelding, i ventetid (på uførepensjon) og under aktiv yrkesmessig attføring (som ofte er skolegang). Arbeidsløshet kan som kjent også være både kort- og langvarig.

Overgangen fra en person er først og fremst yrkesaktiv og delvis klient til klientstatus blir dominerende vil ganske sikkert ikke være lik for alle. Andres og egne forventninger om framtidig yrkesstatus vil bety mye.

Kvinner som veksler mellom yrkesaktivitet og omsorgsarbeid i hjemmet vil i de fleste undersøkelser få den yrkesstatus de har på tidspunktet for registrering. Den trenger ikke representere deres viktigste tilhørighet og vil slik sett bli en feilkilde.

Den andre grensa skal trekkes mellom de som har for få og de som har nok timer pr. uke, mnd. eller år til å kunne kalles yrkesaktive. Vi vil oftere ha data om det spørsmålet enn det forrige.

Igjen gjelder det at vi må skille mellom de som skal regnes som yrkesaktive og de som skal komme i kategoriene for pensjonister, heltidshusmødre, vernepliktige osv.

Vi har ikke noe empirisk grunnlag for å foreslå noen grense. Men det synes rimelig for oss å sette grensa slik at vi f.eks. får med de kvinner som arbeider deltid, men ikke f.eks. skolebarn som har ekstrajobb noen kvelder i uka.

3.4. De yrkespassive i en yrkesinndeling

I avsnitt 3.1.1. var vi inne på en del vanskelige avveininger i konstruksjonen av inndelinga som har å gjøre med de som ikke er yrkesaktive. Om vi lager en inndeling der yrke er et viktig kriterium for plassering, vil de yrkespassive bli diskriminert. Det vil også være svært vanskelig å få plassert dem på en riktig måte. På den annen side vil vi miste urimelig mye verdifull informasjon om sosioøkonomiske forhold, dersom vi unnlater å ha med yrke og bygger på f.eks. utdanning og inntekt. Disse variablene har vi dessuten fra før.

I formen vil dette avsnittet drøfte hva vi skal gjøre med de som ikke har yrke, under den forutsetning at yrkesvariabelen skal brukes, mens avsnitt 3.1.1. drøfta om yrke skal være blant variablene vi bygger på.

Vilhelm Aubert (1975:151) skriver:

"Kvinner - og barna - har i forhold til mange lagdelingsvariabler ofte en annen og lavere plassering enn mannen og faren. Spesielt tydelig er det i høyere sosiale lag og i den herskende klasse. Kvinnen vil her ofte stå i en tvetydig, disharmonisk, disekvilibrert stilling. Hun er, og hun er ikke, medlem av mannens sosiale lag og klasse. Hennes ekteskap, og kanskje hennes herkomst, binder henne til mannens klasse, men mange trekk ved hennes stilling forøvrig peker i en annen retning".

Uansett hva slag prinsipp vi bruker i klassifisering etter yrke, vil vi komme opp i slike problemer som Aubert peker på.

Problemene gjelder ved siden av kvinner og barn alle de vi med en samlebetegnelse kan kalle pensjonister, d.v.s. alle som får pensjon eller trygd på grunn av høy alder, uførhet, tap av forsørger eller arbeidsløshet.

3.4.1. Barn

Barna er kanskje det minste problemet. Deres selvstendighet i forhold til foreldrene er ganske liten, i alle fall mens de er små.

Selv om en del barn arbeider og har inntekter (Solberg 1978) er det ikke typisk at barn har sosioøkonomisk status som avviker fra foreldrenes. Riktignok kan barna innbyrdes ha tydelige rangordninger. Men vi vil tro at de ofte vil være basert på andre forhold enn de som rangerer voksne og at spesialundersøkelser er nødvendige for å få tak i dem. De er spesielle for barnekulturen og formidles lite til voksne. I den utstrekning voksne kriterier betyr noe, som f.eks. i bruk av klær og sportsutstyr, er det rimelig å tro at foreldres økonomi og livsstil slår igjennom.

Når barna blir ungdom, fordeles på ulike skoler og setter kurs mot ulike yrkesroller, vil de etterhvert få en egen sosioøkonomisk status, mest bestemt av hva de er på vei mot. I en overgangsperiode fram til de er voksne og selvstendige vil de være preget både av arvet og selververvet status. Elever på videregående skoler og særlig studenter kan det bli litt vanskelig å få riktig plassert.

Når barn og voksne skal plasseres på samme skala, vil det medføre feil å gi barna samme sosioøkonomiske status som foreldrene. En status som et av familiemedlemmene har lånt fra familiens overhode vil ikke ha like høy verdi som statusen har hos overhodet.

Vi sa i innledningen at barn kanskje er greiere enn kvinner og pensjonister i dette spørsmålet. Vi hadde i tankene en vanlig bruk av lagdelingsvariabler for barn, undersøkelser av sosial mobilitet mellom generasjoner eller andre virkninger av sosial bakgrunn. Da er det pr. definisjon foreldrenes sosioøkonomiske status vi er ute etter.

3.4.2. Pensjonister

De vi her kaller pensjonister, er en mangfoldig kategori. De fleste har tidligere vært i arbeid og har sluttet p.g.a. høy alder. En stor del har sluttet i arbeid p.g.a. sykdom, uførhet eller arbeidsløshet. Noen har aldri vært yrkesaktive, men har vært forsørget eller trygdet hele det voksne livet på grunn av omsorgsplikter, arbeidsløshet eller funksjonshemming. Pensjonistenes nærhet til arbeidsmarkedet er ikke lik for alle.

Liksom for barn er spørsmålet for pensjonistene om de skal få sin sosioøkonomiske plassering som pensjonister eller ved en indirekte tilknytning til yrkeslivet. Om vi velger det siste, er det mest naturlig å dele inn etter tidligere yrke, for de som har hatt det. De som ikke har vært i arbeid noen gang, må da plasseres i en egen kategori.

Liksom for barn er ikke den indirekte yrkesaktive statusen like verdifull som den en direkte tilknytning ville ha gitt. Nesten uansett sosioøkonomisk kriterium, vil overgangen fra status som yrkesaktiv til status som pensjonist føre med seg en senking av rang. I lagdelingssammenheng er det et handicap å bli pensjonist, men vi har ikke grunnlag for å si noe om den reduksjonen er lik for alle eller ikke.

I alle fall er det noen felles trekk ved pensjonistrollen som en klassifisering etter tidligere yrkesrolle ikke får fram. I tillegg til den allmenne nedgang i rang vil en del pensjonister ha ekstra handicap. De vil være ulike store alt etter målekriteriet. F.eks. kan fysiske og psykiske funksjonshemninger innebære reduksjon i ressurser og i „ære". Det vil gjelde både uføre og eldre. Arbeidsløse og ugifte mødre kan få særlige moralske stigma.

På den annen side vil det også gi et feilaktig bilde å klassifisere alle i samme gruppe, som pensjonister. Det ville skjule de forskjellene som personene bærer med seg fra tidligere livsfaser og som hefter ved dem i alle fall i en god del år etter at de har endret status. Noen av disse forskjellene vil være i form av materielle ressurser, f.eks. i størrelsen på pensjonen og i boforhold. Andre vil være ulikheter i sosiale ressurser og i livsstil.

3.4.3. Kvinner

Både yrkesaktive kvinner og heltidshusmødre vil gi oss problemer om vi skal innordne dem i en klassifisering som passer best til yrkesaktive menn.

Heltidshusmødre vil komme i en stilling som likner noe på barns og pensjonisters. En mulighet er at de får en felles status som tar vare på deres likheter som husmødre, men skjuler de ulikheter de får som medlemmer av familier med ulikt sosioøkonomisk preg.

En annen mulighet er at de får låne ektemannens status slik at det særegne ved husmødre med ulike indirekte yrkesroller kommer fram, men at de likheter de har som husmødre forsvinner.

En tredje mulighet er å forlate yrkesvariabelen.

De yrkesaktive kvinnene kan selvsagt også både klassifiseres etter egen status og etter ektefellens. Begge alternativer vil også her være delvis riktige og delvis feilaktige. Men det synes mer urimelig å se bort fra de yrkesaktive kvinnenes egen sosioøkonomiske status enn å se bort fra heltidshusmødrenes.

3.4.4. Undersøkelser om kvinners rang

Elina Haavio-Mannila (1969) har gjort en undersøkelse der et utvalg menn og kvinner ble bedt om å rangere tre representanter for seks yrker på en skala med atten posisjoner. Kriteriet var sosial

status, slik respondentene så den. De tre representantene var en mann, en kvinne og kona til en mannlig yrkesinnehaver. Metoden tvang altså bedømmerne til å stille enhetene over eller under hverandre, likestilling var umulig.

I hver yrkesgruppe ble mennene rangert høyest, kvinner nest høyest og kona nederst. Forskjellen var størst mellom de to siste. Forskjellene var størst i tradisjonelle yrker og i yrker med høy prestisje.

Det er ulikheter mellom deler av utvalget i vurderingen av yrkene. Menn rangerer mannlige yrkesaktive og hustruer relativt høyere enn kvinner. Kvinnene setter yrkesaktive kvinner høyere enn menn gjør. Funksjonærer, og særlig kvinnelige, setter yrkesaktive kvinner høyere enn arbeidere. Arbeidere på sin side rangerer hustruene til overklassemenn forholdsvis høyt. Ugifte yrkesaktive kvinner, særlig funksjonærer, rangerer hustruer lavt og yrkesaktive kvinner høgt.

Undersøkelsen måler ulikheter i prestisje. Vi ville ikke nødvendigvis få samme resultater med andre kriterier. Den gir likevel et empirisk belegg til våre påstander om at samme yrke ikke nødvendigvis gir samme sosioøkonomiske status til menn og kvinner. Den viser at det er klare forskjeller mellom rangen til de som selv har en yrkesrolle og de som har det indirekte via ektefellen.

Vi har også en undersøkelse som viser hvordan kvinner blir fordelt etter sosial klasse (4.5) om de plasseres etter eget og om de plasseres etter ektemannens yrke. Blant de første er bare yrkesaktive tatt med. (Social Trends 1975:11) Denne inndeling er ikke særlig god, men den antyder noe.

Den største forskjellen mellom fordelingene er at kvinnene er særlig mange i ikke-manuelle yrker om de klassifiseres etter egen stilling og i manuelle yrker om de klassifiseres etter mannens.

I begge tilfelle er de i klasse tre ovenfra av fem mulige. I den fordelingen der de følger mannen, er kvinnene relativt oftere i den øverste klassen.

McClendon (1976) har sammenliknet yrkesfordelingen til et utvalg nord-amerikanske kvinner og menn med hensyn på prestisje. Han har brukt en yrkesinndeling (Duncan 1961, se også 4.22.) som ikke skiller mellom prestisjen til menn og kvinner i samme yrke.

McClendon finner ingen forskjell i gjennomsnittsprestisje mellom kjønnene. Men de to fordelingene har ulik spredning. Det er færre kvinner på toppen og i botn. Kvinnene har noe høyere sosial bakgrunn enn mennene.

Forfatteren antyder at de kvinnene som "velger" å være utenfor arbeidsstyrken sannsynligvis vil komme inn lavere ned, dvs. at botn er kuttet av. Hjemmeværende kvinner har lavere utdanning og lavere sosial bakgrunn.

Undersøkelsenes karakter gjør det ikke mulig å si hvilken status som er riktigst for en gift kvinne, statusen som følger av eget yrke eller statusen som følger av mannens. Vi kan tenke oss tilfelle der plassering etter eget yrke synes urimelig. Et eksempel er kontorfullmektigen som er gift med professoren. Det er grunn til å tro at hun i økonomi, prestisje og livsstil har mer til felles med professorer enn med kontorfullmektiger. Andre eksempler er ikke like klare og vi kan neppe gi noe allment svar på spørsmålet nå. På samme måte har vi ikke nå empirisk dekning for å hevde hva som er riktig plassering av heltidshusmødrene.

3.4.5. Kvinnelige pensjonister

Om vi velger å gi folk status indirekte etter foreldre, tidligere yrke og ektefelle, vil vi få noen tilfelle som blir mer urimelige enn andre. La oss tenke oss en kvinne som har vært heltids-

husmor hele sitt voksne liv og som nå er enke etter en pensjonert, men tidligere yrkesaktiv mann. Hun vil få samme posisjon som de som nå er aktive i samme yrke som mannen hadde. Men det er grunn til å tro at hun ikke vil være lik dem om vi hadde kunnet måle sosioøkonomisk status direkte.

3.4.6. Rangordninger innen familien

Et poeng som vi hittil ikke har berørt, er rangordningen innen familien. Vi har grunn til å tro at barns autoritet m.v. stort sett er mindre enn foreldrenes. Det samme gjelder ofte hustruens forhold til mannen og vel også pensjonistenes forhold til de (yngre) yrkesaktive. Sannsynligvis er det nettopp yrkesaktiviteten med inntekter, ferdigheter, prestisje og kontakter som slår inn. En inndeling som tar familien som enhet enten eksplisitt eller ved å bestemme kvinners og barns sosiale posisjon etter mann og farens, vil ikke få fram disse ulikhetene.

3.4.7. Ulike virkninger av ulike klassifiseringsprinsipp

Vi kan få fram ulike mål for sosioøkonomisk status ved å legge vekt på ulike sider ved yrkesrollene. Eksempler er prestisje, autoritet og kompetanse. Det er tenkelig at ulike prinsipper å klassifisere yrker etter, kan gjøre det mer eller mindre galt å plassere barn, kvinner og pensjonister i foreldres, ektemenns og tidligere yrkes status. Det avhenger av om egenskapen vi klassifiserer etter først og fremst er en personlig og kortvarig egenskap eller om den er en familieegenskap som også er stabil og varig.

Umiddelbart virker det tenkelig at autoritet og kompetanse er mer bundet til den posisjonen du er i her og nå enn mer livsstilspregete egenskaper som prestisje. Om det er riktig, det er mye mulig

det ikke er det, skulle det være riktigere å la en lånt status gjelde for prestisjemål enn for autoritetsmål. Dette spørsmålet bør kunne undersøkes empirisk.

3.4.8. Ulike virkninger med ulike formål

På samme måte er det tenkelig at virkningen av hvordan vi plasserer de yrkespassive, vil avhenge av hvilke variabler vi skal forklare med den sosioøkonomiske variabelen. F.eks. er det mulig at forhold som er avhengig av økonomiske ressurser ville bli forklart dårligere der kvinnene gikk med mennene m.m. enn forhold som var mere livsstilspregete ville bli. Men dette er kanskje spørsmål som kan besvares empirisk.

3.4.9. Avsluttende kommentarer

Spørsmålene som er drøftet i dette avsnittet, må vi arbeide mer med. Vi må hente hjelp fra litteraturen, fra kollegers kommentarer og fra empirisk utprøving. Foreløpig må valget etter vår mening stå åpent.

La oss til slutt si at de vurderingene vi har gjort, er preget av kvinners og menns fordeling mellom yrker og mellom yrkesaktive og yrkespassive, slik de er idag. Idag er det sjelden at kvinner i et ekteskap har høyere rang enn mannen. Det motsatte er svært ofte tilfelle. Idag er yrkesprosenten for kvinner 58,5 (mellom 16 og 74 år) og yrkesprosenten for menn 81,0 (Tall fra 1977 i Nordisk statistisk årsbok 1978). Begge forholdene kan forandre seg.

3.5. Individer eller hushold/familier

Overskriften her reiser to spørsmål. Det ene er om vi skal ta sikte på en inndeling av individer eller av familier. Det andre er hvordan vi i det siste tilfellet skal bestemme husholdets plassering. Vi har også her som en foreløpig forutsetning at vi skal lage en inndeling av yrker.

Spørsmålene henger sammen med de foregående. Hva gjør vi med dem som ikke er yrkesaktive? Om vi velger hushold eller individ som enhet for klassifisering må avhenge av hvilken av de to som sosiologisk sett er mest betydningsfulle for ressurser, holdninger og atferd. Opptreer husholdsmedlemmer som en enhet eller opptreer de uavhengig av hverandre?

Igjen kan vi tenke oss at svarene må være avhengig av inndelingsprinsipp og av hva vi er ute etter å forklare.

Husholdsskårer kan i alle fall konstrueres på tre måter. En måte er å gi hele husholdet skåren til den av medlemmene som skårer høyest eller som av andre grunner kan regnes som en hovedperson. En annen måte er å ta en middelvei av skårene til (hoved) personene i husholdet. En slik middelvei kan være vanskelig å beregne på en holdbar måte. Endelig kan vi lage skårer for husholdene som uttrykker kombinasjoner av skårene til medlemmene. For at ikke antallet husholdskategorier skal bli for stort, må tallet på personkategorier være lite.

3.6. Subjektive og objektive mål

Et viktig spørsmål å ta stilling til er om vi skal bruke subjektive eller objektive indikatorer. I en klassifisering som bruker objektive indikatorer er kriteriene for om du får tildelt den ene eller andre verdien felles for alle og prinsipielt uavhengig av meninger og synspunkter hos den som rangerer. D.v.s. alle kan være enige om kriteriet er oppfylt eller ikke, men de kan godt være uenige i tolkingen av den sosioøkonomiske betydningen av det. Inntekt og utdanning er eksempler på objektive indikatorer.

Med subjektive indikatorer har vi ikke den samme enigheten om et kriterium er oppfylt eller ikke. Det er mye mer et spørsmål om skjønn. Vanligvis vil verdiene som enhetene får på variabelen bli bestemt som middelveien av en rekke dommers meninger om de korrekte verdiene. Også når det gjelder subjektive indikatorer, kan variabelen være bestemt av forskerne på forhånd og tolkingen gjenstand for diskusjon. Det klareste og vanligste eksempelet på en subjektiv lagdelingsvariabel er rangering av yrker eller prestisje. (Se 4.1. - 4.3.)

Skillet mellom objektive og subjektive indikatorer på sosial lagdeling faller i noen grad sammen med skillet mellom interessegruppe- og stratifikasjonsanalyse. Men det er unntak. Slik Max Weber (1971) bruker begrepet stand, er det en interessegruppe som ikke har sitt fellesskap basert på objektive likheter i markedet, men på likheter i væremåte. Stratifikasjonsanalyser vil ofte ta i bruk prestisjeskalaer eller skalaer over generell ønskerverdighet. Men slike analyser kan like gjerne bygge på inntekt og utdanningsnivå.

3.7. Virkelige sosiale grupper eller abstrakte kategorier

Noen inndelinger deler inn folk eller yrker etter kjennetegn som gjør at personer med noenlunde samme plass i arbeidslivet faller i samme kategori. En inndeling etter plassering i produksjonsprosessen er et eksempel på det. Ulike typer arbeidere føres sammen. I noen grad er kategoriene også levende sosiale grupper. De er i alle fall mulig å identifisere i virkeligheten.

Andre inndelinger fører sammen folk eller yrker som har mer abstrakte kjennetegn felles. Prestisjeinndelinger er et eksempel, ressursindekser er et annet. Arbeidere, funksjonærer og bønder kommer om hverandre. Kategoriene lar seg ikke identifisere i det virkelig livet.

Noen vil legge stor vekt på å få fram en inndeling som presenterer mest mulig virkelige grupper. En slik inndeling synes lettere å tolke og bruke.

Andre ser det annerledes og mener f.eks. at metodene som danner prestisje og ressursvariablene er klarere. Derfor er det lettere å forstå hva de klassifiseringene inneholder.

3.8. Nominal- eller ordinalskala

En gruppering av yrker etter sektor og etter gjennomsnittlig kompetanse hos yrkesinnehaverne (se 4.9.) eller etter liknende kriterier, kan vi se på som en nominal- eller ordinalskala etter valg, uten at det betyr noe for hvordan inndelinga konstrueres. Fortolkningen blir avgjørende.

En annen sak er at inndelinga om den betraktes som ordinalskala vil få brudd, når vi forflytter oss fra en sektor til en annen der yrkene er vanskelige å sammenlikne.

3.9. Antallet kategorier

Spørsmålet om antallet kategorier vi skal ha i vår klassifisering, er delvis et teoretisk og delvis et praktisk spørsmål.

Det teoretiske innslaget synes bl.a. i en diskusjon som for tida blir reist i amerikanske sosiologitidsskrifter (Vanneman 1977) om kontinuerlige og diskrete variabler. Diskusjonen knyttes til et skille mellom to typer inndelinger som likner mye på typene vi har hentet fra Seierstad. Vanneman polemiserer mot tendensen i amerikansk lagdelingsforskning til å anta at slike ulikheter vil bli korrekt gjengitt med kontinuerlige variabler.

Denne tendensen mener Vanneman henger sammen med antakelsene om borgerliggjøring av arbeiderne og proletarisering av funksjonærene, en antakelse som får som følge at det ikke lenger har noen mening å utskille klasser med felles kjennetegn og interesser. Kjennetegnene på sosioøkonomisk status er spredd utover på en slik måte at de bedre kan fanges opp av en kontinuerlig variabel.

Vanneman mener at de antakelsene ikke kan belegges empirisk og at de virkelige sosioøkonomiske skillelinjene kommer bedre til uttrykk i diskrete kategorier.

Det synes for oss som om utfallet av diskusjonen må avhenge mye av hva slags analyse vi mener er riktig, hva slag indikatorer vi bruker. Om vi ikke tror vi finner den korrekte og virkelige inndeling slik at antallet verdier gir seg selv, får spørsmålet i dette avsnittet også en praktisk side.

4. REDEGJØRELSE FOR NOEN SOSIOØKONOMISKE INNDELINGER

Det ene av de to viktigste formålene med denne rapporten, er å presentere sosioøkonomiske inndelinger som blir brukt eller planlagt av andre forskere eller institusjoner. Vi håper å kunne lære noe av disse variablenes gode og dårlige sider. Vi har funnet fram til 23 ulike utforminger. For å unngå å trette de leserne som ikke er spesielt interessert, skal vi gi noen leseråd. Vi anser noen av de 23 klassifiseringene som mer interessante enn andre, i første rekke fordi de framstiller godt en typisk framgangsmåte. De inndelingene som vi anbefaler å lese framfor andre er:

- a) 4.1. Treiman
- b) 4.9. Statistiska Centralbyrån (Sverige)
- c) 4.14. Allern
- d) 4.20. Skrede
- e) 4.22. Duncan
- f) 4.23. Vanneman

Omtalen av de enkelte inndelingene er av ulik lengde. De vi har fått mye materiale om er mer nøyaktig drøftet enn de vi vet mindre om. De som er bygd opp på en måte som er lik våre idealer om den gode gruppering, eller som vi vet det er stor interesse for blant toneangivende norske samfunnsforskere, er mer omtalt enn de som er mindre aktuelle å ta som modell.

Det er hensikten vår både å få rede på prinsipper og begrunnelser for grupperingene og å få kjennskap til detaljer i kodeprosedyrer. Dessverre er det ofte slik at vi bare får se selve hovedgruppene, og verken begrunnelsene eller kodedetaljene.

4.1. NSD's norske oversettelse av Treimans skala for yrkesprestisje

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste har tatt initiativet til å få etablert en statusklassifisering av yrker. Ørjar Øyen og Knud Knudsen ved Universitetet i Bergen ble overlatt å arbeide med saken.

De to forskerne planla et prosjekt for å utvikle en slik klassifisering. Dette prosjektet er ikke kommet i gang. Derimot har de fått oversatt til norsk Donald J. Treimans (1978) internasjonale skala for yrkesprestisje. Det er den skalaen vi skal referere her.

Treimans skala er altså en rangering av yrker etter deres prestisje. Skalaen er bygget opp på grunnlag av undersøkelser foretatt i 60 land. Alle undersøkelsene er fra de siste tretti åra. Framgangsmåten i undersøkelsene er i hovedsak lik. Et utvalg av befolkningen blir bedt om å rangere et sett yrkestitler etter deres prestisje eller anseelse. Rangeringenes gjennomsnitt blir et uttrykk for den relative prestisjen til yrkene. Utvalget av personer som rangerer, utvalget av yrker som blir rangert og instruksjonen til personene varierer noe.

For å samordne resultatene fra de forskjellige undersøkelsene ble alle yrkestitler ordnet etter en noe revidert utgave av den Internasjonale Standarden for Yrkesklassifisering (ISCO) som ILO har gitt ut. Den er brukt av mange land, også av Norge. ISCO har fire nivåer, yrkesfelt, yrkesområder, yrkesgrupper og yrker. I den reviderte utgaven som ble brukt, har Treiman laget sin egen yrkesklassifisering innenfor yrkesgruppene. Han kom slik fram til 509 yrker.

Yrker fra forskjellige land blir betraktet som de samme om de har samme funksjon i samfunnets arbeidsdeling, selv om de konkrete arbeidsoppgavene ikke er de samme.

Yrkenes rang i de forskjellige landene ble overført til samme lest ved en regneformel som ga de høyest rangerte en poengsum på om lag 100 og de lavest rangerte om lag 0. I land med flere prestisjeundersøkelser ble resultatene slått sammen, slik at hvert deltakerland fikk en "stemme". Gjennomsnittet av yrkets skåre i de land det var undersøkt, ble dette yrkets internasjonale prestisjeskåre. Selvsagt var ikke alle 509 yrkestitler representert i alle undersøkelsene. I gjennomsnitt var hvert yrke med i sju land.

Prestisjen til høyere nivåer, yrkesområder og deretter yrkesfelt ble, med få unntak, bestemt som en veid gjennomsnittsskåre av yrkene de inneholdt. De ble veid etter størrelsen av arbeidsstyrken i yrkene den består av.

Treiman kan altså presentere oss en liste over yrker, yrkesgrupper, yrkesområder og yrkesfelt med tilhørende prestisjeskårer.

Treiman argumenterer både empirisk og teoretisk for at en slik internasjonal prestisjerangering er meningsfull.

Ved bruk av de undersøkelsene som er grunnlag for standarden og av andre tilsvarende undersøkelser viser han at prestisjerangering av

yrker ikke er avhengig av intervjupersonenes sosiale tilhørighet.

Verken sosial rang, etnisitet, rase, kjønn, tidsepoke eller samfunns-
type skaper forskjeller som kan sies å være i motstrid til hans skala
og måten den ble laget på.

Treimans teoretiske resonnement er slik: For det første finner
vi en grunnleggende likhet i de oppgaver som skal løses i et samfunn.
Denne likheten beror på en tilsvarende likhet i de funksjonelle krav
alle samfunn møter.

For det andre vil en slik spesialisering i funksjoner føre til
ulik kontroll over knappe ressurser, slik som ferdigheter, autoritet og
eiendom. Det fører i sin tur til ulikhet i makt. Med andre ord fører
arbeidsdeling til lagdeling.

Det tredje poenget er at makt fører til privilegier. De for-
skjellige lagene får også ulike privilegier.

For det fjerde, makt og privilegier er høyt verdsatt over alt.
Derfor blir mektige og privilegerte ytelser også sett opp til.

Den grunnleggende likhet i funksjonelle nødvendigheter alle
samfunn står overfor fører altså gjennom arbeidsdeling, ulik fordeling
av ressursene ferdigheter, autoritet og eiendom, ulik maktfordeling og
ulik fordeling av privilegier fram til en grunnleggende likhet mellom
samfunn i yrkers prestisje.

Treiman og hans tilhengere peker på de store mulighetene for
internasjonale sammenlikninger som ligger i en slik skala.

Den norske oversettelsen er ennå ikke prøvd på noe materiale, men
Knudsen og Øyen arbeider videre med å gjøre den norske skalaen brukbar.
Den er nå publisert i norsk utgave av NSD (Knudsen og Øyen 1979).

4.2. Kaare Svalastoga

Svalastoga har gjennomført den mest omfattende prestisjevurderingen av yrker i Skandinavia. Han redegjør for den i sin bok: "Prestige, Class and Mobility" (1959).

4000 danske menn og kvinner over 21 år ble intervjuet. De var et representativt utvalg av den danske befolkningen. Svalastoga hadde funnet fram til 75 yrkestitler. I tillegg oppga han utdanningslengde og ansvarsområde. Hver yrkestittel ble skrevet på et kort. Intervjupersonene fikk i oppgave å sortere kortene i fem hauger etter deres prestisje. De ble bedt om å tenke på hvordan de antok at folk i alminnelighet ville plassere personer med den og den stilling, den og den utdanning og det og det ansvar, altså ikke hva de selv mente.

Yrkestitler i haugen for høyeste prestisje fikk skåre 1, yrkestitler med lavest prestisje fikk skåre 5. Den samfunnsmessige prestisjen til et yrke er gjennomsnittet av skårene det yrket fikk fra hele utvalget.

Ambassadøren kom øverst, skopusseren nederst. Sammen med ambassadøren finner vi også statsministeren og biskopen. Sammen med skopusseren finner vi industriarbeideren, sjåføren, hushjelpen og landarbeideren. Ganske ulike yrker faller i samme prestisjelag.

4.3. Goldthorpe og Hope

Engelskmennene John H. Goldthorpe og Keith Hope (1974) er også blant de samfunnsforskere som har satt spor etter seg med sin yrkesinndeling. Ved siden av å gi en solid teoretisk og metodisk drøfting av hvordan man konstruerer yrkesskalaer, legger de fram en egen skala og måten de gikk fram på da de lagde den.

Framgangsmåten er ganske omstendelig. Det gjelder for det første hvordan de fant fram til yrkene som skulle rängeres. Vi skal ikke gå i detalj. De kom i alle fall fram til 860 yrkestitler som de mente var representative for alle yrker.

Vi kommer så til plasseringa av yrkene på en skala. Forfatterne ønsket å få til en rangering av yrkene, dvs. en skala der yrkene ble plassert over og under hverandre etter å ha vært sammenliknet. Den andre framgangsmåten ville være å rate, dvs. å plassere dem etter en tenkt skala, men uten å se dem i forhold til hverandre.

For at ikke antallet yrkestitler å rangere skulle bli for stort for hver intervjuperson, men slik at alle yrkene likevel skulle la seg ordne langs en dimensjon, lagde Goldthorpe og Hope en liste med tyve yrker som var felles for alle "dommerne". Under intervjuet skulle intervjuobjektet først rangere de tyve standardtitlene, og deretter rangere 20 andre i forhold til dem. De tyve standardtitlene ble valgt ut etter en egen prøveundersøkelse.

620 representative, utvalgte respondenter fordelte de til sammen 860 titlene etter hva de mente var deres sosiale stilling (social standing).

Det vil ta for stor plass å referere rekkefølgen på de 124 gruppene. Som en kuriositet kan vi fortelle at den mest ønskverdige posisjon består av selvsysselsatte profesjonelle slik som leger, advokater og revisorer. Det minst ønskverdige yrke har selvsysselsatte arbeidere som f.eks. gatefeiere.

4.4. Socialforskningsinstituttet i København.

Socialforskningsinstituttet bruker nå en femdelt inndeling som ble konstruert midt i 60-åra (Danmarks statistik, Socialforskningsinstituttet 1976). Inndelinga bygger på Kaare Svalastogas arbeider (1959, se også 4.2.)

Socialforskningsinstituttets inndeling går ut fra sammenhengen mellom prestisjen og de objektive kriteriene stilling, antall underordnede

og utdanning. De skiller også mellom yrker på landet og i byene.

I sin plassering av yrker bruker de operasjonelt disse variablene, men mener med det å ha målt yrkets prestisje.

De bruker en inndeling i fem sosialgrupper.

1. Helt store selvstendige og toppfunksjonærer
 - 1.1 Selvstendig næringsdrivende i byene med 21 ansatte eller flere
 - 1.2 Selvstendig næringsdrivende med akademisk utdanning
 - 1.3 Godseiere
 - 1.4 Funksjonærer med akademisk utdanning
 - 1.5 Funksjonærer med minst 50 underordnede
2. Større selvstendige og høyere funksjonærer
 - 2.1 Selvstendig næringsdrivende i byene som har 6-20 underordnede
 - 2.2 Storbønder
 - 2.3 Funksjonærer med 11-50 underordnede
 - 2.4 Funksjonærer med langvarig teoretisk, men ikke akademisk utdanning
3. Alle øvrige selvstendige i byerverv, de fleste bønder samt funksjonærer på mellomnivå
 - 3.1 Selvstendig næringsdrivende i byene med 0-5 underordnede
 - 3.2 Bønder som ikke faller i gruppe 2
 - 3.3 Funksjonærer med 1-10 underordnede
4. Forpaktère, lavere funksjonærer og faglærte arbeidere
 - 4.1 Forpaktère
 - 4.2 Funksjonærer uten underordnede og uten særlige krav til utdanning
 - 4.3 Faglærte arbeidere
5. Ufaglærte arbeidere
 - 5.1 Ufaglærte arbeidere
 - 5.2 Lærlinger

I den senere tid har det kommet fram misnøye med inndelinga fra Instituttets side, og det er presentert planer for en ny (Hansen 1977). Arbeidet med den nye inndelinga har kommet kort (personlig samtale med Erik J. Hansen, november 1978). Det er mulig at inndelinga blir beholdt, men at den teoretiske begrunnelsen blir endret slik at tolkingen av resultatene heretter vil gå i en annen og mer entydig retning.

4.5. Det britiske statistiske sentralbyrå - Office of population censuses and surveys (OPCS)

Det britiske statistiske sentralbyrå har gitt ut publikasjonen: "Classification of occupations 1970" (OPCS 1970). Der redegjør de for sine inndelinger av de yrkesaktive og gir en liste over yrker med tilhørende koder.

Personenes forhold til yrkeslivet registreres med fire variabler. Bare to av dem er av interesse her. Det er for det første yrke, der de bruker en liste som kan sammenliknes med Nordisk yrkesklassifiserings yrkesgrupper (tre siffer). Den andre variabelen er yrkesstatus. Den variabelen deler de yrkesaktive i selvsysselsatte og ansatte. Deretter deles selvsysselsatte etter om de er uten ansatte, har få (under 25) ansatte eller mange (over 25) ansatte. Lønnstakerne deles

i ledere (i små og store foretak), formenn og arbeidsledere, lærlinger o.l., familiearbeidere og øvrige.

Britene har to sosialgrupperinger som kan være nyttige for oss å kjenne. Den ene er sosial klasse, en yrkesinndeling med fem nivåer:

- I. Profesjonelle o.l. yrker
- II. Mellomyrker
- III. Faglærte yrker
 - (a) Manuelle
 - (b) Ikke-manuelle
- IV. Delvis faglærte yrker
- V. Ufaglærte

Den andre inndeling er en sosio-økonomisk gruppering. Hver av gruppene skal ifølge hensikten være homogene med hensyn på standard og atferd i sosiale og kulturelle forhold og i fritid.

Grupperinga har sytten kategorier:

- 1. Arbeidsgivere og ledere i offentlig forvaltning, industri, handel osv. og i foretak med over 25 ansatte
 - 1.1. Private
 - 1.2. Offentlige
- 2. Arbeidsgivere i små foretak (under 25 ansatte)
- 3. Selvsysselsatte profesjonelle
- 4. Ansatte "
- 5. Åndsarbeidere på mellomnivå
 - 5.1. Ansatte i yrker som forlanger noe lavere utdanning enn universitetsnivå, f.eks. lærere, ingeniører,
 - 5.2. Arbeidsledere i ikke-manuelle yrker
- 6. Lavere funksjonærer, uten ledende oppgaver
- 7. Arbeidere i personlig service
- 8. Formenn og arbeidsledere i manuelle yrker
- 9. Faglærte arbeidere

10. Delvis faglærte arbeidere
11. Ufaglærte arbeidere
12. Selvsysselsatte uten ansatte og uten universitets-
utdanning
13. Jordeiere og ledere av større jordbruk
14. Gårdbrukere uten ansatte
15. Landarbeidere
16. Militære
17. Andre, uoppgitt o.l.

Pensjonister plasseres etter sitt siste fulltidsyrke. Hushold/familier settes i samme kategori som overhodet, dvs. etter viktigste forsørger. Arbeidsløse settes i bås med sine kamerater i sitt tidligere yrke. Barn under 15 år følger familieoverhodet. Gifte kvinner kan enten ordnes etter egen yrkesaktivitet eller etter ektefellens. Om en velger den ene eller den andre metoden, betyr mye for fordelingen. (Se 3.4.4.)

4.6. Frankrikes offisielle statistikk

Données Sociales (INSEE 1978) presenterer den offisielle franske inndelinga. Målsettinga er å lage en klassifisering der enhetene er like med hensyn på sosialt miljø. De nevner også som et ideal at deres inndeling skal være brukbar for folk fra ulike tankeretninger.

Blant de innvendingene de nevner er blitt reist mot systemet deres, er at bøndene kommer i én kategori uansett størrelse. De mener selv det er umulig å gjøre noe med det, fordi jordareal sier lite om rikdom. Brukerne driver svært ulik produksjon i ulike regioner.

Et annet problem, her som andre steder, er plasseringa av husmødre og andre familiearbeidere. De har valgt å føre dem til samme gruppe som husholdets overhode, som de kaller det.

De nevner også problemene med å skille mellom funksjonærer på ulike nivå.

Inndelinga har åtte hovedgrupper, 31 mellomgrupper og 240 smågrupper. Her skal jeg referere hoved- og mellomgruppene.

1. Jordbrukere
 - a) Eiere
 - b) Ansatte
2. Arbeidsgivere
 - a) Industriledere (mer enn fem ansatte)
 - b) Håndverkere (mindre enn " ")
 - c) Fiskebåteiere
 - d) Storhandlere (mer enn tre ansatte)
 - e) Småhandlere (mindre enn " ")
3. Høyere funksjonærer og liberale profesjoner
 - a) Liberale profesjoner (frie yrker)
 - b) Universitetslærere og vitenskapsmenn
 - c) Sivilingeniører
 - d) Høyere administrative ledere
4. Funksjonærer på mellomnivå
 - a) Lærere, journalister o.l.
 - b) Helse- og sosialarbeidere
 - c) Teknikere
 - d) Administrative funksjonærer på mellomnivå
5. Lavere funksjonærer
 - a) Kontorarbeidere
 - b) Butikkfunksjonærer
6. Arbeidere
 - a) Formenn
 - b) Fagarbeidere
 - c) Spesialarbeidere
 - d) Gruvearbeidere
 - e) Fiskere
 - f) Lærlinger
 - g) Ufaglærte arbeidere
7. Serviceyrker
 - a) Tjenestefolk (privatsjåfør, barnepleier o.l.)
 - b) Hushjelper
 - c) Annet servicepersonell
8. Andre
 - a) Kunstnere
 - b) Presteskap
 - c) Politi og militære

4.7. Yrkesklassifisering i statistikk fra USA

Vi har ikke funnet fram til noen kodebok for yrkesgruppering i amerikansk statistikk.

Men i "Social Indicators 1976" er yrkesbefolkningen inndelt i høyere hvit-snipp, lavere hvit-snipp, høyere blå-snipp, lavere blå-snipp og jordbruk.

4.8. Statistiska Centralbyråns "gamle" sosialgruppering.

Den svenske valgundersøkelsen og
den svenske levekårsundersøkelsen (Levnadsnivåundersökningen ved SOFI)

Som nevnt tidligere vil den norske valgundersøkelsen bl.a. bruke den svenske valgundersøkelsens inndeling som et av sine uttrykk for sosial rang.

Den svenske inndelinga er laget av Bo Särilvik. Valgundersøkelsen fra 1976 er ledet av Olof Petersson (1978).

Undersøkelsen har et kodeopplegg for sosialgrupper (s.191). Sosialgruppekoden likner i hovedsak på de to første siffernivå i en sosial yrkesklassifisering av yrker som ble utarbeidet for det svenske Statistiska Centralbyrån for deres valgstatistikk (1958) av samfunnsforskeren Fahlbeck. Den ble først brukt i 1911. I valgstatistikken ble den sist brukt i 1960.

Sosialgruppekoden deler yrkesbefolkningen i 31 kategorier. Disse deles i sin tur i tre hovedgrupper. I tillegg kommer undergrupper for studenter og andre som er vanskelige å klassifisere.

Grovt sagt faller de som eier eller styrer stor eiendom i socialgruppe I. I socialgruppe II finner vi eiere av mindre eiendom, håndverkere, vanlige funksjonærer, lærere, formenn, fiskere med egen båt o.l. Gruppe III inneholder arbeidere og lavere funksjonærer.

Den svenske levnadsnivåundersøkningen (Johansson 1970) ble utført ved Institutet för socialforskning (SOFI) i Stockholm i 1968 og 1974. Deres sosialgruppekode bygger også på SCB's kode for valgstatistikken. Den skiller seg derfor lite fra valgundersøkelsens

Det som i første rekke er forskjellig, er at pensjonister, husmødre og studenter/elever er ført inn i sosialgruppene. Pensjonistene er plassert etter sitt eget tidligere yrke. Husmødrene følger sin ektefelles yrke. Elever og studenter plasseres etter utdanningsnivå slik at universitetsstudenter faller i gruppe I, gymnasiaster i gruppe II og elever i grunn-, fag- eller folkehøgskole i gruppe III.

4.9. Ny gruppering fra det svenske Statistiska Centralbyrån (SCB)

I 1970 ble det nedsatt en arbeidsgruppe for sosio-økonomisk gruppering (ASEG) i Statistiska Centralbyrån. Før dette hadde en annen gruppe lagt fram et forslag til en slik gruppering i 1967 (SCB 1967). Forslaget ble sendt til høring. Den nye arbeidsgruppa tok utgangspunkt i kommentarene til 67-utkastet.

Blant de kritiske merknadene som kan ha interesse her, er skepsisen til bruk av International Standard Classification of Occupations. Nordisk Yrkesklassifisering er bygget på den. Kritikerne framholdt at den er bygget opp på altfor mange klassifiseringsprinsipp som det er vanskelig å skille fra hverandre.

En annen innvending var at forslaget ikke var prøvet ut empirisk i forhold til andre grupperinger.

Et viktig ideal for arbeidsgruppa har vært at de kategorier de kommer fram til, skal kunne finnes igjen i virkeligheten, at sosialgruppene ikke skal være abstraksjoner, men bestå av mennesker med noen felles ytre kjennetegn.

De har også lagt vekt på å få til et system som både skal kunne brukes i undersøkelser med få og undersøkelser med mange enheter, både til forskningsformål og til offentlig statistikk og av brukere med ganske ulike teorier om samfunnets lag- eller klassestruktur. Et fleksibelt system med klare samordningsregler synes derfor som et gode.

I årene fra 1970 har arbeidsgruppa kommet med flere utkast. Det siste er fra 1975 (SCB 1975). I sin "normale" form har det seksten kategorier for yrkesaktive. I tillegg kommer tre kategorier for studenter. Personer som ikke er yrkesaktive deles inn i sju sysselsettingskategorier etter hva de hovedsakelig har for virksomhet. Det finnes regler for hvordan disse sekundært kan føres til de yrkesaktive. Vi kommer tilbake til de reglene senere.

Ordningen skiller mellom ansatte og eiere. Blant de ansatte skiller en mellom yrker etter den utdanningstid som er normal for yrket. Yrkene deles i fem nivåer, avgrenset ved om de krever: ingen utdanning, krav til kursér, krav til to års, krav til tre og krav til fem års utdanning. Utdanning uttrykker her krav til kompetanse, men er også en indikator på plasseringa i organisasjonsstrukturen.

Blant de ansatte skiller de også mellom arbeidere og funksjonærer. Dette skillet er trukket etter yrkenes normale organisasjonstilhørighet, om ansatte organiserer seg i LO eller ikke. Kombinasjonen av utdanningslengde og organisasjonstilhørighet gir ti yrkeskategorier.

I en "utvidet" form skiller de også mellom private og offentlig ansatte. Det gir ti kategorier til.

Eierne deles først i bønder og andre. Deretter skilles større og mindre bønder fra hverandre. Større bønder har enten minst 20 hektar jord eller minst 100 hektar skog.

De andre eierne deles i tre etter foretakets størrelse. De som ikke har ansatte, grupperes for seg. Mindre foretak har 1-9 ansatte, større har over ti.

Ved siden av grupperinga etter yrke finnes en gruppering etter sysselsetting. Foruten yrkesaktiv som vi allerede har omtalt, innbefatter denne variabelen hjemmearbeidende, pensjonist, student, langvarig uten arbeid, uførepensjonist (førtids-) og vernepliktig.

Studentene kan klassifiseres som grunnskoleelever, gymnasiaster eller postgymnasiaster. Hjemmearbeidende kan klassifiseres etter ektefelleens yrke. Pensjonister kan klassifiseres etter sitt eget tidligere yrke. De som har vært lenge uten arbeid kan klassifiseres etter sitt tidligere yrke eller sekundært etter det yrket de er utdannet til.

Arbeidsgruppa foreslår regler for sammenslåing til tre nivåer med henholdsvis elleve, sju og fire kategorier.

De har utarbeidet en alfabetisk yrkesfortegnelse med koder for gruppering.

I normalformen har inndelinga disse sysselsettingskategoriene:

1. Yrkesaktive
2. Heltidshusmødre
3. Pensjonister
4. Studenter
5. Langvarig arbeidsløse
6. Uførepensjonister (svensk "Førtidspensjonister")
7. Vernepliktige
8. Uklassifiserbare

De yrkesaktive inndeles videre slik:

Ansatte i produksjon og distribusjon

- 1.Hjelpepersonale
- 2.Ufaglærte arbeidere
- 3.Faglærte "
- 4.Spesialarbeidere

Teknikere, kontoransatte m.v.

- 5.Hjelpepersonale o.l.
- 6.Kontorhjelp "
- 7.Assistenter "
- 8.Ingeniører "
- 9.Spesialister "
- 10.Ledere "

Gårdbrukere

- 11.Småbrukere
- 12.Bønder
- 31.Uspesifisert

Eiere

12. Selvsysselsatte uten ansatte
- 13.Eiere med få ansatte
- 14.Eiere med mange ansatte
- 15.Frie yrkesutøvere
- 41.Uspesifisert

Studenter

- 17.Grunnskolenivå
- 18.Gymnasnivå
- 19.Postgymnasialt nivå
- 51.Uspesifisert

Uklassifiserbare

- 99 Uklassifiserbare

Det foreligger også er foreløpig utkast til gruppering av hushold (Erikson 1978). Individene i den " husholdsbærende" generasjonen

i husholdet kan først plasseres i en av følgende fem kategorier:

- 1) Alle er yrkesaktive
- 2) Noen, men ikke alle er yrkesaktive
- 3) Ingen er yrkesaktiv og minst en er pensjonist,
- 4) Ingen er yrkesaktiv, ingen er pensjonist, men en er student
- 5) Øvrige

Notatet drøfter hvordan plasseringa til individene i husholdet på den sosio-økonomiske variabelen kan regnes om til en husholdsskåre. Et spørsmål kan være om man skal bruke en slags middelvei for individenes yrkesrang eller om man skal gå ut fra posisjonen til en av personene. Forfatteren antar at det siste er best, men sier samtidig at spørsmålet må prøves empirisk.

Ut fra hva han selv tror om hva slags yrker som mest påvirker livsstilen i hushold med flere yrkesaktive, foreslår forfatteren en rangering av yrkene. Husholdet plasseres i den kategorien der det høyest rangerte yrket til noe medlem i den husholdsbærende generasjon finnes. Vi får et uttrykk for husholdets sosio-økonomiske posisjon.

Denne inndelinga kan reduseres til ni eller sju. Sammenslåingen foregår etter noe annerledes regler enn de arbeidsgruppa har foreslått.

Det er også mulig å lage en husholdskategorisering der klassene dannes av kombinasjoner av yrker i den husholdsbærende generasjonen. Erikson foreslår at en først slår sammen yrkeskategoriene til de blir fem.

Det dannes da elleve kategorier om studentene ikke regnes som egen gruppe når de er sammen med andre.

Endelig har Erikson en kode for hushold som består av alle kombinasjoner av ektefellenes individuelle koder.

De ti ulike koder for hushold vi da sitter med, blir prøvet empirisk. Med data fra Levnadsnivåundersøkningen blir det undersøkt hvilke av kodene som best forklarer enkelte levekårsvariabler.

Koder som går ut fra det ene yrket i husholdet som rangerer høyest diskriminerer bedre enn de øvrige. Grupperinger som er slått sammen etter Eriksons regler, diskriminerer bedre enn grupperingene som er slått sammen etter de reglene arbeidsgruppa foreslo.

Arbeidsgruppa har nå lagt fram en plan for utprøving av den foreslåtte inndelinga. Inndelinga vil bli prøvet i forhold til en rekke sosiologiske variable.

4.10. Finlands statistiske sentralbyrå

En egen arbeidsgruppe ved Statistikcentralen i Finland har fått i oppdrag å utarbeide forslag til sosio-økonomiske klassifiseringer. Arbeidet skjer med tanke på Folketellinga i 1980 og på allmenne standarder. I tillegg til den sosio-økonomiske klassifiseringen blir det laget en inndeling etter sosialstilling og en sosialgruppering. Vi vet ikke hva det innebærer. Våre opplysninger kommer fra dokumenter til møte i Nordiska Utskottet för befolknings- och arbetskraftstatistik (1979). Det foreløpige utkastet ser slik ut:

1. Høyere funksjonærer

- 1.1. Innen store foretak og ledende personer innen embetsverket.
 - 1.1.1. Den offentlige sektor
 - 1.1.2. Den private sektor
- 1.2. Innen forskning, utredning og planlegging
 - 1.2.1. Den offentlig sektor
 - 1.2.2. Den private sektor
- 1.3. Øvrige høyere funksjoner
 - 1.3.1. Undervisningspersonell
 - 1.3.2. Øvrige

2. Lavere funksjonærer

2.1. Innen administrasjon, undervisning og overvåking

2.1.1. Den offentlig sektor

2.1.2. Den private sektor

2.2. Øvrige lavere funksjonærer (rutinearbeid)

2.2.1. Rutinemessig kontorarbeid

2.2.1.1. Den offentlige sektor

2.2.1.2. Den private sektor

2.2.2. Rutinemessig salgsarbeid

2.2.3. Øvrige

3. Arbeidere

3.1. Arbeidere innen jord- og skogbruk

3.1.1. Arbeidsledere

3.1.2. Øvrige

3.2. Fagarbeidere

3.2.1. I arbeidsleder-, overvåkings- og planleggingsfunksjoner

3.2.1.1. Den offentlig sektor

3.2.1.2. Den private sektor

3.2.2. Fagmessig håndverk

3.2.2.1. Den offentlige sektor

3.2.2.2. Den private sektor

3.2.2. Bygnings- transport- og servicearbeid
(relativt selvstendig)

3.2.3.1. Den offentlig sektor

3.2.3.2. Den private sektor

3.2.4. Prosess- og samlebåndsarbeid

3.2.4.1. Den offentlig sektor

3.2.4.2. Den private sektor

3.2.5. Øvrige fagarbeidere

3.3. Rengjørings- lager- og hjelpepersonell

3.3.1. Den offentlige sektor

3.3.2. Den private sektor

Inndelinga bygger på fire kriterier. De er om yrket innehar ledelse eller ikke, utdanningsnivå, arbeidets natur (selvstendig, rutinepreget, bare tvangstakt, er spesialisert) og sektor (privat eller offentlig).

4.11. Robert Eriksons OECD-forslag

Robert Erikson (1977) ved Institutet för social forskning i Stockholm har kommet med et forslag til en yrkesklassifisering for internasjonal sammenlikning. Utkastet er lagt fram for en gruppe innen OECD.

Inndelinga bygger på flere variabler. Først skilles eiere og sjølsysselsatte fra lønnstakere. Hver av de to skilles så i arbeidere og funksjonærer. Arbeiderne deles i tre kategorier etter om de er sysselsatt med jordbruk, vareproduksjon o.l. eller handel og tjenester. Funksjonærene deles med grunnlag i om de har stab- eller linjeosisjoner. Grunnen til den inndelinga er ønsket om å få fram betydningen av autoritet, en klassisk, men ofte uteglemt lagdelingsvariabel fra Max Weber.

Endelig ønsker Erikson å skille mellom fem nivåer av "generell ønskverdighet" (general desirability). For en diskusjon av dette begrepet, se Goldthorpe and Hope (1974). Han regner med at det i og med det også i praksis vil bli skilt mellom eiere av store og små foretak, frie akademikere i høyere og lavere lag, bønder og småbrukere, høyere og lavere funksjonærer, faglærte og ufaglærte arbeidere.

4.12. Henry Valen - Det norske valgforskningsprogrammet

Henry Valen opplyser i samtale med oss i november 1978 at han hadde vært inne på tanken om å kode materialet fra 1977-undersøkelsen etter Treimans skala. Men fordi arbeidet med oversettelsen har trukket ut og den norske skalaen ikke er prøvd ut, har de inntil videre forlatt Treiman.

De ville i stedet bruke sin egen gamle og en svensk gruppering hentet fra de svenske valgundersøkelsene. Den siste ble omtalt under pkt. 4.8.

I sitt intervjueskjema har Valen og hans medarbeidere stilt en rekke spørsmål om folks yrke. De har spurt om næring, hovedyrke (ordnes først etter Byråets (NYK's) tre-sifferkode), stilling (f.eks. i lære, vanlig arbeider, fagarbeider, formann), grad av egen styring over eget arbeid, ledelse av andre, om intervjuobjektet er ansatt eller selvstendig, hvorvidt den intervjuete er ansatt i offentlig eller privat tjeneste, antall ansatte på arbeidsplassen og størrelsen på bruket og om IO eller ektefellen er gardbruker.

Tilsvarende spørsmål stilles om tidligere arbeid dersom IO er pensjonist og om ektefellen dersom IO er hjemmeværende.

Valgundersøkelsens egen kode har ni kategorier. (Valen og Martinussen 1972)

1. Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp
2. Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp
3. Høyere funksjonærer i det private næringsliv
4. Høyere funksjonærer i offentlig forvaltning
5. Lavere funksjonærer i det private næringsliv
6. Lavere funksjonærer i offentlig forvaltning
7. Arbeidere
8. Gardbrukere, bønder, skogeiere
9. Småbrukere, fiskere

4.13. Den tyske valgundersøkelsen

Den tyske valgundersøkelsen (1976) har også yrkesgrupperinger som kan være av interesse. Vi har hatt høve til å se frekvensfordelinger for alle variablene i undersøkelsene. Fra det kjenner vi oppdelingene av yrkesopplysningene. Men tankegangen bak kan vi i beste fall bare gjette oss til.

En inndeling har 28 kategorier. Det er tre kategorier for gardbrukere med ulik bruksstørrelse. Det finnes også tre grupper av selvstendige etter tallet på ansatte. I tillegg kommer en gruppe familieansatte. Offentlig ansatte fordeles i fire kategorier etter plass i embetshierarkiet. Vernepliktige er egen gruppe.

Ansatte funksjonærer i privat tjeneste fordeles i fem grupper etter vanskelighetsgrad og autoritet i arbeidet.

Det er fem grupper arbeidere, gruppert etter nivået på fagutdanning i yrket. Lærlinger og elever finnes i seks ulike kategorier, alt etter arten av opplæringa.

Undersøkelsen registrerer også yrke etter en gruppering med tre siffer, som kan likne noe på vår NYK. Ifølge Henry Valen skulle de bruke em tillempet utgave av Treiman for å lage et prestisjemål for yrker. Vi må gå ut fra at det er en av hensiktene med yrkesklassifiseringa.

4.14. Sigurd Allerns klasseinndeling

Sigurd Allern (1974) har studert sammenhengen mellom klassetilhørighet og alvorlig sykkelighet med materiale fra INAS undersøkelse av yrkeshistoriene til et utvalg norske menn.

Undersøkelsen har opplysninger om yrkesaktivitet og om yrkesstatus. For de selvstendige utenom jordbruk er antallet ansatte kjent, for selvstendige innen jordbruk er gårdens størrelse oppgitt. De ansattes yrker er kodet med NYKs tresifferkode.

Allern beklager at øverste grense for bruksstørrelse er satt så lavt som 100 mål fordi det gjør det vanskelig å skille ut storbøndene. Borgerskapet i landbruket har ikke vært mulig å skille ut p.g.a. dette og fordi bønder ikke var spurt om antall ansatte. I materialet finnes også andre begrensninger på mulighetene for å lage en inndeling i samsvar med teorien.

Allern har "funnet det formålstjenlig å splitte opp både proletariatet og ulike deler av småborgerskapet/mellomsjiktene etter deres stilling i produksjonsøkonomien". Han går "ut fra beskrivelsen Yrkesklassifiseringen gir av arbeidets karakter, graden av underordnethet/overordnethet". I et eget vedlegg gir han en detaljert dokumentasjon av hvordan yrkesgruppene er fordelt.

De ansatte er delt i fire nivå:

- "1) De som innehar rene kommandoposisjoner i næringslivet, som f.eks. banksjefer og industridirektører. Disse er gruppert i borgerskapet.
- 2) Ansatte i ledende 'akademisk' arbeid, forvaltningsarbeid osv., som er slått sammen i et funksjonær-småborgerskap/øvre mellomsjikt.
- 3) Ansatte i 'mellomposisjoner', dvs. med en viss grad av arbeidsledelse og selvstendighet. Eksempler på slike yrkesgrupper er sosialtjenestemenn, lærere, revisorer, teknikere o.l. Disse er gruppert som perifert proletariat/lavere mellomsjikt.
- 4) Ansatte i helt underordnet stilling, arbeidere som funksjonærer. Disse er gruppert i ulike deler av proletariatet."

Slik kommer han fram til følgende kategorier:

1. Borgerskapet
 - 1.11 Selvstendige med 5 ansatte eller fler
 - 1.12 Ansatte med kommandoposisjoner i næringslivet (nivå 1, omtalt ovenfor)

2. Småborgerskapet
 - 2.1 Funksjonærborgerskap
 - 2.1.1 Ansatte i ledende 'akademisk' arbeid, ledende forvaltningsarbeid, ledende/topplønnet transport og kommunikasjonsarbeid og ledende militært stabsarbeid (nivå 2, omtalt ovenfor)
 - 2.2 Småborgerskap i håndverk, handel, kontor, transport o.a.
 - 2.2.1 Selvstendige med ingen eller 1-4 ansatte i følgende yrkesfelt: håndverk, handel, kontor, industri, bygg/anlegg/service
 - 2.3 Småborgerskap i primærnæringene
 - 2.3.1 Selvstendige gårdbrukere med 50 da eller mer
 - 2.3.2 Selvstendige fiskere med 1-4 ansatte
 - 2.3.3 Selvstendige forøvrig med 1-4 ansatte i primærnæringene

3. Lavere mellomsjikt/halvproletariat i primærnæringene
 - 3.1.1 Selvstendige i jordbruk med under 50 da
 - 3.1.2 Selvstendige fiskere uten ansatte
 - 3.1.3 Øvrige selvstendige i primærnæringene uten ansatte
 - 3.1.4 Kombinasjonsyrker der minst ett er selvstendig i primærnæringene

4. Lavere mellomsjikt/perifert proletariat
 - 4.1.1 Ansatte i 'mellomposisjoner' (nivå 3, omtalt ovenfor) innenfor følgende yrkesfelt: Teknisk/humanistisk/kunstnerisk arbeid, kontorarbeid, handel, primærnæringene, transport og kommunikasjonsarbeid, service, militæret

5. Proletariatet

5.1 Proletariatet i tilvirkning/produksjon

5.1.1 Arbeidere i industri, bygg og anlegg

5.1.2 Arbeidere i gruve- og sprengningsarbeid

5.1.3 Arbeidere i primærnæringene

5.2 Proletariatet i lagerarbeid og varetransport

5.2.1 Arbeidere i varetransport, pakke- og emballeringsarbeid, laste- og lossearbeid

5.3 Proletariatet forøvrig

5.3.1 Underordnede ansatte (nivå 4 ovenfor) i teknisk/humanistisk arbeid, kontorarbeid, handel, persontransport, kommunikasjonsarbeid og servicearbeid

6. Ikke yrkesaktive

6.1.1 Denne kategorien er ikke noen egen klasse eller entydig del av en bestemt klasse, og er skilt ut av grunner vi tidligere har omtalt.
Den omfatter i hovedsak trygdede og noen arbeidsløse

4.15. Boforholdsundersøkelsen 1973 - NBI / NIBR

Boforholdsundersøkelsens materiale bearbeides ved Norges byggforskningsinstitutt (NBI) og Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).

I flere av rapportene (Solheim 1976 og 1977) berører de sammenhengen mellom boforhold og lag- eller klassetilhørighet. Forfatterne drøfter selv forholdet mellom begrepene lag og klasse ved å se på hovedretningene stratifikasjons- og interessegruppeanalyse. Slik de ser det, konsentrerer den første seg om resultatet av fordelingsprosessen, mens den siste bruker årsakene til fordelingsulikhetene i samfunnet til å skille ut samfunnsgrupper.

Boforholdsundersøkelsen velger å holde seg til en inndeling av klasser. I den sammenheng er det avgjørende hvem som har råderett eller herredømme over produksjonsmidlene og kan tilegne seg merverdien. Mer konkret skiller de i sin grupperings mest differensierte form mellom åtte grupper. Det er

- 1) borgerskap
- 2) småborgerskap
- 3) høyere mellomsjikt
- 4) midlere mellomsjikt
- 5) kontorarbeidere
- 6) bønder
- 7) faglærte arbeidere
- 8) ufaglærte arbeidere

De lanserer tre ulike måter å slå sammen grupper på. Den minst differensierte består av fire lag eller klasser. Det er

- 1) høyere lag
- 2) mellomlag
- 3) småborgere og bønder
- 4) arbeiderklasse

Personer som er selvstendige og arbeider i bedrift med mer enn fem ansatte, er regnet til borgerskapet. Unntak er fiskere som er regnet til småborgerskapet.

Bedriftsledere er plassert som borgere.

Selvstendige i foretak med færre enn fem ansatte er også ført til småborgerskapet, likeledes selvstendige håndverkere.

Bønder er satt for seg i en egen gruppe.

Ledere i offentlig forvaltning er plassert i det høyere mellomsjiktet.

Funksjonærene (mellomsjiktet) og arbeiderne (arbeiderklassen) er skilt fra hverandre ved hjelp av to-sifret NYK. Teknisk, vitenskapelig, humanistisk og kunstnerisk arbeid er ført til mellomsjiktet. Det samme er folk i offentlig forvaltning og folk i kontor- og handelsarbeid.

Ansatte i jordbruk, skogbruk og fiske hører til arbeiderklassen. De fleste servicearbeiderne er også i denne gruppa. Unntatt er ansatte i sivilt overvåkings- og tryggingarbeid og fagutdannede innen hotell og restaurant.

Inntektens størrelse deler mellomlaget i tre: i høyere, midlere og lavere. Personer som tjener mer enn 60 000 73-kroner hører til det høyere sjiktet. Midlere mellomsjikt tjener 36 000 - 60 000 kroner, og kontorarbeiderne (lavere mellomsjikt) tjener under 36 000 kroner. Inntekts-grensene er satt slik at personene i de tre sjiktene plasserer seg i henholdsvis øverste, de to midterste og den nederste fjerdedelen av inntektsfordelingen.

Arbeiderne deles i faglærte og ufaglærte etter om de har høyere yrkesutdanning eller ikke.

4.16. NAVFs Utredningsinstitutt

NAVFs Utredningsinstitutt bruker i sine publikasjoner om utdanning en "Sosialstatusgruppering av yrker" (Vangsnes 1967). Dessverre kjenner vi ikke til overveielene og metodene som førte fram til denne inndelinga.

Utredningsinstituttet deler yrkene opp i sju grupper. - Det er:

- 1) selvstendige i jord- og skogbruk,
- 2) fiskere,
- 3) selvstendige i industri, handel, skipsfart, finansvesen etc.,
- 4) handverkere,
- 5) overordnede funksjonærer, akademikere, selvstendige i immaterielt erverv etc.,
- 6) underordnede funksjonærer og
- 7) formenn og arbeidere.

Klassifiseringa ser ut til å være foretatt etter type arbeid, normal utdanningstid og autoritet.

4.17. Blau og Duncan

En av de hyppigst siterte bøkene innen lagdelingssosiologien er Peter Blau og Otis Duncan: "The American Occupational Structure" (1967). Forfatterne har laget en yrkesinndeling med 17 grupper. Inndelinga er ikke nærmere begrunnet. De sytten gruppene er rangert etter innehavernes medianinntekt og median utdanningslengde. Gruppene er:

- 1) Selvsysselsatte akademikere (professionals)
- 2) Ansatte " (")
- 3) Ledere
- 4) Selgere
- 5) Eierne av bedrifter og annen eiendom
- 6) Prester o.a. religiøst personale
- 7) Selgere i detaljhandel
- 8) Handverkere i industri
- 9) " unntatt i industri, bygg og anlegg
- 10) " i bygg og anlegg

- 11) Arbeidere i industri
- 12) " " andre sektorer
- 13) Tjenesteytende yrker
- 14) Ufaglærte arbeidere i industri
- 15) " " " andre næringer
- 16) Bønder
- 17) Jordbruksarbeidere

4.18. Foreløpig forslag til sosio-økonomisk gruppering fra "Framework for the Integration of Social and Demographic Statistics (FSDS)

I regi av De Forente Nasjoners Økonomiske og Sosiale Råd foregår det et arbeid som tar sikte på å standardisere bruken av variabler og verdier innen sosial og demografisk statistikk. Arbeidet har ennå ikke nådd sitt mål.

Inndelinga av yrker i sosioøkonomiske grupper som legges fram her er et utkast som skal bearbeides videre (Conference of European Statistics 1978a). Men samtidig er det anbefalt av Rådet til bruk i folketellinger.

Begrunnelsen og detaljene for inndelinga går ikke fram av det materialet vi har til rådighet.

Inndelinga har elleve hovedkategorier. I tillegg kommer undergrupper.

1. Selvsysselsatte personer og ubetalte familiearbeidere innen landbruket
 - 1.1. Arbeidsgivere
 - 1.2. Selvsysselsatte uten ansatte
2. Medlemmer av produsentkooperativer og ubetalte familiearbeidere innen landbruket
3. Ansatte innen landbruk
 - 3.1. Ledere og formenn
 - 3.2. Andre jordbruksarbeidere
4. Selvsysselsatte personer og ubetalte familiearbeidere i liberale o.l. yrker
5. Andre selvsysselsatte personer og ubetalte familiearbeidere
6. Medlemmer av produsentkooperativer og ubetalte familiearbeidere i yrker utenom landbruk

7. Ansatte med administrative, ledende, profesjonelle o.l. yrker
 - 7.1. Ledere og administratorer i offentlig forvaltning
 - 7.2. Ansatte i liberale o.l. yrker
8. Andre ansatte som ikke er kroppsarbeidere
 - 8.1. Formenn og arbeidsledere for ansatte innen religiøs virksomhet, salg og tjenesteyting, ansatte i offentlig forvaltning
 - 8.2. Arbeidere innen kirke, salg og tjenesteyting
 - 8.2.1. Kirke- og salgsarbeidere
 - 8.2.2. Tjenesteytende arbeidere
9. Kroppsarbeidere
 - 9.1. Formenn
 - 9.2. Faglærte og delvis faglærte arbeidere
 - 9.3. Ufaglærte arbeidere
10. Økonomisk aktive personer som ikke er klassifisert andre steder
 - 10.1. Militære
 - 10.2. Personer som søker sin første jobb
 - 10.3. Andre
11. Personer som ikke er økonomisk aktive
 - 11.1. Pensjonister, rentenister, kupongklippere
 - 11.2. Forsørgete
 - 11.3. Andre

4.19. Memorandum fra det ungarske statistiske sentralbyrå

Det ungarske statistiske sentralbyrå har kommet med et memorandum om sosio-økonomisk struktur og sosial mobilitet til "Arbeidsgruppa for et rammeverk for integrering av sosial og demografisk statistikk" (FSDS) (Conference of European Statistics 1978b).

Her skal vi bare se på forslaget til sosio-økonomisk inndeling. De nevner innledningsvis at et skille mellom åndsarbeid, kroppsarbeid og landbruk er for grovt. Blant åndsarbeiderne kan det være fordelaktig å skille ut yrker som i prinsippet forutsetter høy utdanning. Likeledes bør muligvis ledere og eiere av store foretak sees for seg. De influerer og kontrollerer andre menneskers virksomhet. På den annen side kan det også være gunstig å se mellom-nivået og funksjonærer med enkelt kontorarbeid som egne kategorier. De antyder også et skille mellom tekniske og ikke-tekniske yrker.

Selvsysselsatte håndverkere og handelsmenn bør skilles fra ansatte fagarbeidere.

Blant kroppsarbeiderne bør en skille mellom faglærte, delvis faglærte, ufaglærte og liknende arbeidere på den ene sida og arbeidere i salg og tjenesteyting på den andre.

I landbruket bør en skille mellom de selvsysselsatte bøndene med egen jord på den ene sida og ansatte landarbeidere og kooperativ-arbeidere på den andre.

Disse inndelingene forutsetter kjennskap til både arbeidets karakter og til yrkesstatus.

4.20. Kari Skrede (INAS)

Kari Skrede (1971) har laget en sosio-økonomisk klassifisering av yrker i Norge. Yrkene er hentet fra Nordisk Yrkesklassifisering (NYK) (1965). Det er to-sifversversjonen som er brukt, det vi vanligvis kaller yrkesområder. Det er til sammen om lag 70 ulike yrkesområder.

Grunnlaget for grupperingen er en indeks over ressurser. Indeksen er bygget opp fra ni ressurskjennetegn. Det er:

- 1) utdanningslengde
- 2) boligtetthet
- 3) boligstandard
- 4) telefon
- 5) bil
- 6) barn i videregående skole
- 7) giftermålsprosent
- 8) gjennomsnittsalder
- 9) prosent i yrkesområdet som er mellom 30 og 50 år

Data som viser fordelingen av disse ressursene for yrkesaktive menn er hentet fra Folketellinga 1960.

Skrede har regnet ut gjennomsnittstall for individene i hvert yrkesområde for hver av de ni variablene. Ved faktoranalyse der yrkesområdene er enheter og de ni ressursene er variabler har hun funnet fram til en sosio-økonomisk faktor. Hun har funnet skåren til denne faktoren for hvert yrkesområde. Deretter er yrkesområdene delt slik at det kommer fram fire sosialgrupper.

4.21. Johan Galtung

Johan Galtung (1961) har utarbeidet en indeks for sosiale posisjon. Det er ikke en yrkesgruppering. Vi tar den med for å illustrere en framgangs- måte. Indeksen er satt sammen av åtte dikotomiserte bakgrunnsvariabler. Dette er alle variabler som karakteriserer varige, intersubjektive og konsekvensrike kjennetegn ved individene, noe man har eller er.

Det som gjør Galtungs bruk av variablene interessant er at han oppfatter dem som rang-variable. Han dikotomiserer dem og gir det laveste nivået skåren 0 og det høyeste 1. Indeksskåren kan derfor være mellom 0 og 8 etter hvor mange kjennetegn med høg rang individet har.

Verdiene er fordelt slik:

Variabel	Skåre 1	Skåre 0
Kjønn	Mann	Kvinne
Alder	30-59	Under 30, over 60
Utdanning	Mer enn folkeskole	Folkeskole
Inntekt	Høg	Lav
Bosted - økologisk	Byer	Land, stasjonsby, forstad
Bosted - geografisk	Øst-/Sørland	Vestlandet, Trøndelag, Nord-Norge
Yrke, stilling	Pensjonist, funksjo- nær, selvstendig	Arbeider, formann
Yrke, næring	Industri, håndverk, immateriell virksomhet	Fiske, fangst, jordbruk, skogbruk, samferdsel

Indeksskåren gir klare sammenhenger med en rekke ressurs- og holdningsvariabler, f.eks. avislesing, organisasjonstilhørighet, valgdeltakelse, reiser bort fra hjemmet, partipreferanser og holdninger til skatte- og kriminalpolitikk.

Denne indeksen er laget til bruk på data om individer. Det er selvsagt mulig å karakterisere yrker etter yrkesinnehavernes gjennomsnittlige indeksskårer. Kari Skrede har fulgt en tilsvarende framgangsmåte.

4.22. Otis D. Duncan

En av de mest brukte sosioøkonomiske klassifiseringene i amerikansk samfunnsforskning er laget av Otis Dudley Duncan (1961).

Han tok utgangspunkt i en stor undersøkelse av yrkers prestisje (Reiss, 1961). Denne undersøkelsen hadde en ulempe. Den sorterte bare 90 yrker. Duncan ville lage en indeks basert på variabler som vanligvis var kjent og som førte til samme rangering som en direkte prestisjemåling ville gjort. Slik kunne det subjektive lagdelingsmålet prestisje fastsettes med objektive kjennetegn. (Jfr. 4.4.)

Duncan valgte utdanning og inntekt som variabler i indeksen. Utdanning går foran yrket og kan i noen grad sies å bestemme hva slag yrke du får.inntekt følger av yrket og kan sies å være et uttrykk for hvordan yrket vurderes.

Variabelen skulle forutsi prestisjen til de nitti kjente yrkene. Det operasjonelle målet for prestisje var andelen „dommere som hadde rangert yrkets prestisje som utmerket eller bra". Utdanningsvariabelen er prosenten i hvert yrke som har tatt high school. Inntektsvariabelen er prosenten i hvert yrke som i 1949 hadde en inntekt på over \$3 500.

Det var førtifem yrker som de hadde data om, både fra prestisjeundersøkelsen og offentlig statistikk over alder, inntekt og utdanning.

Fordi utdanningsnivået synker og inntekten stiger med alderen ble hvert yrkes inntekts og utdanningsnivå standardisert med hensyn til alder. Fordi yrkeslivet var dominert av menn, ble indeksen basert på data om menn.

Begge indikatorene viser tydelig sammenheng med prestisje, også om de sees hver for seg. De to ble kombinert i en lineær multipl regressjonslikning. Korrelasjonen med prestisjemålet ble da klart høyere. Denne likningen uttrykker yrkenes sosioøkonomiske nivå.

Den sosioøkonomiske indeksen kan brukes til alle yrker der vi kjenner utdanning og inntekt.

4.23. Vannemans klyngeanalyse

Reeve Vanneman (1977) har vist at klyngeanalyse kan være en fruktbar metode til å dele befolkningen etter sosio-økonomisk status. Klyngeanalysen lager diskrete kategorier og Vanneman mener det er en av dens største fordeler. Virkelighetens lagdeling består av adskilte sjikt og ikke av individer fordelt jevnt utover (se 3.9.). Derfor er klyngeanalysen et bedre redskap enn f.eks. faktoranalyse.

Vanneman bruker hierarkisk klyngeanalyse. Han går ut fra en samlet klynge og splitter materialet opp slik at de klyngene kommer fram som har størst avstand til hverandre. Slik går han gradvis nedover. Han følger den motsatte veien av det som er vanlig. Det er lettere og billigere å begynne med alle enhetene hver for seg og så samle klynger til alle er samlet. Det er den teknikken som finnes i programpakker.

Når han "går mot strømmen", er det fordi han mener klyngene som dannes på den måten han gjør det, viser de virkelige lag bedre. Lagdelingsforskere er mer interessert i å få skilt ut de store kategoriene riktig enn å få detaljene nederst korrekt. Den vanlige framgangsmåten som starter nederst, kan føre til at noen ganske ulike yrker føres sammen på toppen fordi de er med i klynger på nivåene under der de øvrige yrkene er like. Tilsvarende kan like yrker bli skilt fra hverandre p.g.a. egenskapene til den klynga de er kommet med i på lavere nivå.

I sine forsøk brukte Vanneman yrker som han kunne karakterisere med to variabler. Det ble kjørt klyngeanalyse på de to variablene etter tur. Den første variabelen var farens yrkesbakgrunn. To yrker hører til samme sosiale lag i den utstrekning medlemmene i dem har lik bakgrunn. Den andre variabelen var bostedsintegresjon. To yrker hører til samme lag om medlemmene i dem bor i samme strøk.

Resultatene blir ganske like for de to indikatorene. I begge tilfelle er det skillet mellom by og land som kommer først. (Med de to variablene som er brukt, er ikke det uventet). Byyrkene danner arbeider- og middelklasseklynger. Det laveste sjiktet blant funksjonærene havner i arbeiderklassen. I de to byklyngene finner vi en uklar tendens til skiller mellom faglærte og ufaglærte.

For oss er det viktigst å presentere metoden. Det er mulig å lage klyngeanalyser med bedre materiale.

5. FORELØPIG SAMMENFATNING AV INNDELINGENE

Vi har kommet med få kommentarer til de enkelte inndelingene underveis. Vi ønsker i stedet å finne fram til en enkel typologi av inndelinger og drøfte hver type i forhold til de spørsmålene som ble reist i de første delene av notatet. Vi vil ikke gjennomføre den diskusjonen nå. Den må utstå til neste runde. Da kan vi også undersøke mer empirisk hvordan ulike typer klassifiseringer virker. Vi vil likevel antyde hvordan en slik typologi kan tenkes å bli. Vi skal også referere i stikkordsform de variablene som har vært brukt i inndelingene vi har presentert.

5.1. Antydning til en typologi

Vi håper at vi ved å lage en typologi ikke bare skal få færre inndelinger å ta standpunkt til, men også færre spørsmål. Spørsmålene vi har reist, henger sammen. Bare noen kombinasjoner av svar er mulige.

Vi har tidligere sagt at det går an å skille mellom to hovedtyper, når det gjelder teoretisk bakgrunn, interessegruppe- og stratifikasjonsanalyse. Det skillet vil ikke falle fullstendig sammen med de skillelinjene vi skal trekke nå.

Når det gjelder måten vi konstruerer inndelingene på, kan vi skille mellom fire typer. Det er prestisjeinndelingene, de inndelingene som bruker en eller få objektive indikatorer, ressursindeksene og klyngekategoriseringene. Av de grupperingene vi har fortalt om, er 4.1.-4.3. av den første typen, 4.4.-4.19. av den andre, 4.20.-4.22. av den tredje typen og 4.23. av den siste typen. En mulig femte type, som vi ikke har noe eksempel på, vil være en serie EDB-program med ulike muligheter for å kombinere kjente sosioøkonomiske variabler.

Den andre typen, den som klassifiserer folk etter en eller få objektive variabler, finnes med mange ulike variabler. Vi skal ta med noen vanlige. Dermed kommer antallet typer opp i et større antall enn fire. Også indeksene og klyngene kan skapes på grunnlag av flere variabler. Bo Wärneryd (1972) gir et eksempel på en form for klyngeanalyse med flere variabler. Her ser vi på dem som én mulighet. Duncans indeks (4.22.) er laget annerledes enn indeksene til Skrede og Galtung. Deres indekser er additive og de bruker henholdsvis ni og åtte variabler. Duncan bruker to variabler som han kombinerer i en regresjonslikning. Vi fører derfor hans framgangsmåte opp som en egen type.

Vi kommer slik fram til ni ulike typer. Alle kan baseres både på individer og på yrkesgrupper.

1. Prestisje/generell ønskverdighet
2. Autoritet og autonomi (selvstendighet)
3. Sosial organisering av produksjonen
4. Kompetanse
5. Eiendom og andre økonomiske ressurser
6. Ressursindekser
7. Indeks-kombinasjoner av flere lagdelingsvariabler
8. Klynger
9. Valgfrie kombinasjonsprogram

Det vil selvsagt være mulig å kombinere flere av typene.

5.2. Brukte prinsipp for inndeling

Inndelingene i kapittel 3 har brukt en rekke indikatorer. I lista som følger, er de prinsippene som har forskjellig navn, men stort sett samme innhold ført opp sammen.

1. Prestisje, generell ønskverdighet

2. Sektor: Fiske, handel, jordbruk, vareproduksjon og service
3. Landyrker og byyrker, bønder og andre
4. Arbeidere og funksjonærer, kropps- og åndsarbeidere, manuelle og ikke-manuelle yrker, normal organisasjonstilhørighet
5. Eier/styrer av eiendom, ikke eier
6. Selvstendige og ansatte
7. Eiendoms- eller foretaksstørrelse (ofte koplet sammen med 3, 5 og/eller 6)
8. Antall underordnete
9. Utdanningslengde, akademikere eller ikke
10. Normale utdanningskrav i yrket
11. Faglært, delvis faglært, ufaglært
12. Høyere, lavere funksjonærer
13. Formann, arbeidere
14. Inntektsgjennomsnitt i yrket
15. Stabs-, linjestilling
16. Plass i produksjonsprosessen
17. Privat, offentlig virksomhet
18. Sysselsetting (f.eks.: yrkesaktiv/pensjonist/vernepliktig)

I ressursindeksene:

19. Boligtetthet
20. Boligstandard
21. Tilgang på telefon
22. Eier bil
23. Har barn i videregående skole
24. Giftermålsprosent
25. Gjennomsnittsalder
26. Prosent i alderen 30-50 år
27. Kjønn
28. Bosted - økologisk
29. Bosted - geografisk
30. Næring

6. OM ARBEIDET VIDERE

Dette notatet vil bli spredt til forskere og andre som er interessert i hvordan den sosio-økonomiske variabelen skal bli. Vi håper på mange og grundige reaksjoner.

6.1. Utprøving av ulike inndelinger

Vår egen plan for arbeidet er å fortsette med å avklare fordelene og ulempene ved ulike typer inndelinger.

I dette notatet har vi ikke arbeidet empirisk i snever forstand. I tida som kommer vil vi gjøre det. Vi skal forsøke å lage noen utkast til operasjonaliserte sosio-økonomiske variabler basert på enkelte av typene og prøve dem på tilgjengelig datamateriale.

Treimans prestisjeskala finnes allerede i norsk oversettelse hos NSD. Vi har hatt uformelle samtaler med Knud Knudsen som arbeider med saken for NSD. Fra begge sider er det interesse for et samarbeid om utprøving. Et slikt samarbeid burde bli fruktbart. Statistisk Sentralbyrå sitter inne med mye data som egner seg til slike forsøk. NSD har bedre kompetanse i denne type databehandling. Hver for oss har vi etterhvert ervervet oss noen kunnskaper om klasse- og lagdeling.

Ved siden av Treiman tenker vi oss også at vi bør forsøke å lage en ressursindeks i slekt med den Skrede (1971) laget. Men da bør vi ta med både menn og kvinner (eventuelt hver for seg), bruke NYK med tre siffer, ha individer som enheter fram til den eller de sosio-økonomiske faktorene er funnet og velge noen andre variabler. Arbeidet med å få fram en slik indeks bør ikke bli overveldende, om vi ser bort fra EDB-innsatsen.

En klyngeanalyse el.l. og en indeks basert på f.eks. inntekt og

utdanning (Jfr. Duncan 1961, her 4.22.) vil også være forholdsvis enkle å lage. Men de er ikke de viktigste heller.

Det vanskeligste, men kanskje også det viktigste, blir å lage inndelingene som baserer seg på autoritet, kompetanse, plass i produksjonen o.l. eller kombinasjonen av disse. Vi kan neppe ta oss tid til å utforme en rekke ulike utkast her. For her må vi gjøre kodearbeidet selv, ingen maskin kan gjøre det for oss.

Hensikten med å prøve ulike inndelinger empirisk er for det første å sammenlikne dem for å se hvor mye og hvordan de skiller seg fra hverandre og for det andre å undersøke hvor godt de kan "forklare" ulike fordelinger. Som vi har sagt tidligere, synes det som om sosio-økonomiske variabler har mye til felles uansett konstruksjonsprinsipp. Men hvor like de er, vet vi ikke. Det er også mye som tyder på at noen grupperinger egner seg godt for noen formål og andre for andre. Litteraturen sier lite om det spørsmålet også.

En slik utprøving vil altså være sosiologisk interessant. I vårt arbeid er det likevel viktigere at forsøkene vil gjøre oss bedre i stand til å velge den best mulige inndeling og til å begrunne det valget på en faglig solid måte.

Vi bør også prøve å få sammenliknet individ- og yrkesinndelinger.

De dataene vi skal bruke til yrkesinndelinger, må være kodet med NYK's tre siffer. Det vil si at vi har Yrkeshistorie-, Levekårs- og Valgundersøkelsen til rådighet ved siden av Folketellinga. Andre interessante undersøkelser, som Helse- og Forbruksundersøkelsen, lar seg dessverre ikke utnytte.

Av det som står foran, går det fram at vi stiller som krav at den sosioøkonomiske inndeling vi kommer fram til, må kunne få fram fordelinger i andre materialer som skiller seg fra de tilfeldige. Men det kan ikke være det eneste kravet. Til syvende og sist må vedtak om hva som er den gode sosioøkonomiske inndeling fattes på grunnlag av teoretiske overveielser, overveielser om hva som er fruktbart, meningsfullt og logisk.

6.2. En antakelse om hvor det bærer

Selv om vi stiller oss åpne og ønsker å prøve ut forskjellige slag inndelinger, har vi likevel noen sympatier allerede. Det er ikke riktig å legge skjul på dem.

På det nåværende stadium tenker vi oss at den best mulige inndeling vi kan nå fram til innenfor de begrensninger som er satt for oss, er en yrkesinndeling bygget på en eller noen få objektive variabler og som gir sosiale lag det er mulig å identifisere. Grupperinga til det svenske Statistiska Centralbyråen kan være en modell. Men vi kan velge andre indikatorer. Om vi skal gå ut fra NYK, kan vi ikke ha så mange kategorier, fordi NYK er for heterogen. Av samme grunn må vi kanskje også trekke inn flere variabler som støtte til de "egentlige" indikatorene.

De som ikke er yrkesaktive, vil som grunnregel føres inn etter sin egen status. Det vil si at vi egentlig lager en inndeling etter sysselsetting der en av posisjonene - yrkesaktiv - deles inn videre. Sysselsettingsvariabelen bør være ganske detaljert.

Samtidig bør de yrkespassive, i alle fall de vi har omtalt i 3.4. også kunne komme inn i skjemaet med lånt status i de tilfelle det er ønsket.

Etter at det er utarbeidet en inndeling av individer etter yrke, kan vi gå videre og lage en husholdsklassifisering. Den må sannsynligvis bli bestemt av hovedpersonens yrke.

Fleksibilitet er et ideal. De yrkesaktive må som vi sa, kunne tas inn på to måter. Inndelinga bør også operere med få eller mange kategorier etter valg, kanskje etter et pyramidesystem. Selv om det skal være faste regler for sammenslåing i statistikkpublikasjoner, bør forskere få høve til å kombinere grunnkategoriene etter ønske.

Idealet om fleksibilitet strekker seg også til at vi bør ha alternative grupperinger. Både Treimans skala og en ressursindeks bør utarbeides og være tilgjengelig for interesserte.

6.3. Sluttkommentar

De to avsnittene i dette siste kapitlet er tilsynelatende motstridende. Et går inn for full åpenhet og prøving av alle muligheter. Det andre låser oss fast til ett forslag.

Vi vil gjerne gjenta at vi ønsker å prøve ut de ulike mulighetene. Våre foreløpige sympatier skal ikke binde oss. Men samtidig er det viktig å være ærlig og røpe hvor en tror det bærer. Det gir andre interesserte muligheter til å markere uenighet. Det er en viktig hensikt med forslaget og med notatet i sin helhet.

HENVISNINGER TIL LITTERATUR

- Allardt, Erik og Yrjö Littunen (1962): "Sociologi". Almqvist & Wiksells Boktryckeri Aktiebolag, Uppsala.
- Album, Dag (1979): "Hjeipenotat om bruk av Nordisk Yrkesklassifisering i en sosioøkonomisk inndeling av befolkningen". Stensil, DAL/ANi, 9/2-79.
- Allern, Sigurd (1974): "Klasse og alvorlig sykелighet". Magistergradsavhandling. Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Arbeidsdirektoratet (1965): "Nordisk Yrkesklassifisering" (NYK), Oslo.
- Aubert, Vilhelm (1975): "Sosiale klasser og lag". Ramsøy, N.R. & Mariken Vaa: Det norske samfunn. Fakkell, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Becker, Howard S. (1963): "Outsiders". The Free Press of Glencoe, New York.
- Berger, Peter and Thomas Luckmann (1967): "The Social Construction of Reality". The Penguin Press, London.
- Blau, Peter M. and Otis D. Duncan (1967): "The American Occupational Structure". John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Central Statistical Office (1975): "Social Trends" nr. 6, London.
- Conference of European Statisticians (1978a): "Examples of Concepts. Classifications and Definitions for Use in Further Work". CES/WP. 34/33, 14. September 1978.
- Conference of European Statisticians (1978b): "Statistics of the Socio-economic Structure and Social Mobility of the Population in the Context of the FSIDS". CES/WP. 34/27, 9. November 1978.
- Danmarks Statistik, Sosialforskningsinstituttet (1976): "Levekår i Danmark", København.

- Davis, Kingsley and Wilbert A. Moore (1945): "Some Principles of Stratification". American Sociological Review, vol. 10, no. 2, s. 242-249.
- Den tyske valgundersøkelse (1976): Osiris maskinliste med kodebok.
- Duncan, Otis D. (1961): "A Socioeconomic Index for All Occupations". I Albert J. Reiss jr.: Occupations and Social Status. The Free Press of Glencoe, Inc., New York.
- Erikson, Robert (1977): "An Occupational Classification for International Comparisons". Working Document, OECD, Paris.
- Erikson, Robert (1978): "Socio-økonomisk inndeling av hushåll". Institut för social forskning, Universitetet i Stockholm.
- Goldthorpe, John H. and Keith Hope (1974): "The Social Grading of Occupations. A new Approach and Scale". Clarendon Press, Oxford.
- Galtung, Johan (1961): "Verdiorientering og sosial posisjon". Rapport 10-1, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Haavio-Mannila, Elina (1969): "Some Consequences of Women's Emancipation". Journal of Marriage and the Family, vol. 31, feb., s. 123-134.
- Hansen, Erik Jørgen (1977): "Socialgrupper. Oplæg til studium af et socialforsknings analyseredskaper. Småtrykk nr. 10, Socialforskningsinstituttet, København.
- Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques (INSEE). (1978): "Données Sociales. Edition 1978". Serie M, nr. 62-63, Paris.
- Johansson, Sten (1970): "Om levnadsnivåundersøkningen". Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Knudsen, Knud og Ørjar Øyen (1979): "Oversettelse av Donald J. Treimans internasjonale skala for yrkesprestisje til norsk. Kommentartutgave". NSD-rapport nr. 24, Bergen.
- McClendon, McKee J. (1976): "The Occupational Status Attainment Processes of Males and Females". American Sociological Review, vol. 41, feb., s. 52-64.

- Merton, Robert K. (1957): "The Role Set". *British Journal of Sociology*, vol. 8, s. 106-120.
- Nock, Steven L. and Peter H. Rossi (1978): "Ascription versus Achievement in the Attribution of Family Social Status". *American Journal of Sociology*, vol. 84, no. 3, s. 565-590.
- Nordiska Utskottet för befolknings- och arbetskraftstatistik (1979): "Socio-ekonomisk klassifisering i FOB-80 i Finland". Dokument til møte 18.-20/4 1979.
- Nordisk Råd og Nordisk Statistisk Sekretariat (1979): "Nordisk statistisk årsbok 1978". Vol, 17, Stockholm.
- Office of Population Censuses and Surveys (OPCS) (1970): "Classification of Occupations". London.
- Petersson, Olof (1978): "Valundersökningar. Rapport 3. Valundersökning 1976. Teknisk rapport". Statistiska Centralbyrån, Stockholm.
- Rossi, Peter H. et al. (1974): "Measuring Household Social Standing". *Social Science Research* 3, sept., s. 169-190.
- Reiss, Albert J. jr. (1961): "Occupations and Social Status". The Free Press of Glencoe, Inc., New York.
- Seierstad, Ståle (1971): "Hovedretninger innen sosiologisk lagdelingsanalyse". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bind 2, s. 149-155.
- Skrede, Kari (1971): "Sosio-økonomisk klassifisering av yrker i Norge, 1960". INAS-rapport nr. 71-1, Oslo.
- Skirbekk, Sigurd (1968): "Den samfunnsvitenskapelige tenkemåte". Fakkell, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Solberg, Anne (1978): "Lineegning og tungeskjæring". Arbeidsnotat nr. 1 fra prosjekt Barn i arbeid. Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Solheim, Trygve (1976): "Husholdninger og beboere. Arbeidsrapport 2 fra Boforholdsundersøkelsen 1973". Norsk byggforskningsinstitutt og Norsk instiutt for by- og regionforskning, Oslo.

Solheim, Trygve (1977): "Sosiale klasser og boligforhold. Delrapport 6. Boforholdsundersøkelsen 1973" Norsk byggforskningsinstitutt og Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.

Statistiska Centralbyrån (1958): "PM angående den vid 1958 års valstatistik förekommande sociale yrkesgruppering m.m.", Stockholm.

Statistiska Centralbyrån (1967): "Sociala grupper i svensk statistik". Stockholm.

Statistiska Centralbyrån (1975): "Sosioekonomisk indelning för individer (SEI). Stensil, Stockholm.

Statistisk Sentralbyrå (1976): "Folke- og bolig telling 1970. Hefte VI. Kontrollundersøkelse". NOS A 823, Oslo.

Svalastoga, Kaare (1959): "Prestige, Class and Mobility". Gyldendal, København.

Tumin, Melvin M. (1967): "Social Stratification". Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

Treiman, Donald J. (1978): "Occupational Prestige in Comparative Perspective". Academic Press, New York.

Valen, Henry og Willy Martinussen (1972): "Velgere og politiske frontlinjer". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Vangsnes, Sigmund (1967): "Rekrutteringen av artianere og karakterer til examen artium. En undersøkelse av fire artiumskull". NAVF, Utredningsavdelingen, melding nr. 1. Oslo.

Vanneman, Reeve (1977): "The Occupational Composition of American Classes: Results from Cluster Analysis". American Journal of Sociology, vol. 82, no. 4, s. 783-807.

Warner, W. Lloyd and Paul Lunt (1949): "The Social Life of a Modern Community". New Haven.

Weber, Max (1971): "Makt og byråkrati". Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Wärneryd, Bo (1972): "Ett försök att belysa socialgruppsproblemet från numeriskt taxonomisk utgångspunkt". Stensil, Statistiska Centralbyrån, Stockholm.

Østerberg, Dag (1967): "Om rettferdiggjørelse av inntektsforskjeller". Tidsskrift for samfunnsforskning, bd. 8, s. 1-19.